

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

**Odras Velké hospodářské krize 1929-1933 v české
ekonomické literatuře do roku 1945 - základní
přehled**

**The Reflection of Great Depression in 1929-1933 in Czech literature of economy until
1945 - fundamental overview**

Vypracovala: Michaela Hovorková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

Obor: Geografie pro veřejnou správu

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Odras Velké hospodářské krize 1929–1933 v české ekonomické literatuře do roku 1945- základní přehled vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Pavla Hejtmana, CSc. a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy.

Zároveň prohlašuji, že v souladu s § 47b. zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím s uveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 30. dubna 2013

Michaela Hovorková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Pavlu Hejtmanovi, CSc. za cenné připomínky
a
odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce je vypracování základního přehledu reflexe Velké hospodářské krize v české ekonomické literatuře do roku 1945. Tato práce je zaměřena na přední národohospodáře a jejich nejvýznamnější díla, která se věnují hospodářské krizi.

Za tímto účelem je v teoretické části přiblížen politický a hospodářský vývoj od vzniku první republiky, který souvisí s vývojem krize. Do této části je zahrnut přehled o tom, jak si vysvětlují krizi některé tehdejší politické strany. Následuje představení vybraných ekonomů formou krátké biografie a charakteristik jejich ekonomických názorů či ekonomického směru.

Práce by mohla být využita jako pomůcka či studijní materiál pro výuku předmětu Makroekonomie a Historie ekonomického myšlení se zaměřením na Československo v období let 1929-1939.

Klíčová slova

Velká hospodářská krize, národohospodáři, první Československá republika, hospodářská politika, českoslovenští ekonomové

Annotation

The fundamental aim of this bachelor thesis is the essential overview of reflection of Great Depression in czech economic literature untill 1945. The focus is given on works of the main economists and their most important works concentrated on economical crisis.

For this goal the political and economical development since the foundation of Czechoslovakia related with development of the economical crisis is analyzed in theoretical part of work. The explanation of crisis of some political parties is included in this theoretical part of work. Then follows short biography – introduction of selected economists and their preferred economical view and directions.

This bachelor work could be used as a study material in the course Macroeconomics and History of economic thinking aimed on Czechoslovakia during 1929 – 1933.

Key words

Great Depression, economists, first republic of Czechoslovakia, economical policy, czechoslovak economists

Obsah

Úvod	8
1 Politický a historický kontext	10
1.1 Politický vývoj po vzniku ČSR	10
1.2 Politický vývoj po parlamentních volbách 1920	12
1.3 Politický vývoj po parlamentních volbách 1925	15
1.4 Politický vývoj po parlamentních volbách 1929	16
1.5 Politický vývoj po parlamentních volbách 1935	18
1.6 Závěr kapitoly	19
2 Hospodářský vývoj a Světová hospodářská krize v první Československé republice	20
2.1 Hospodářství po první světové válce	20
2.2 Období konjunktury	22
2.3 Vznik světové hospodářské krize v USA	23
2.4 Krize v Československu	24
2.5 Změny v hospodářství	27
2.6 Vývoj během okupace	29
3 Nejvýznamnější ekonomové 30. let 20. století	31
3.1 Vývoj ekonomického myšlení před krizí	31
3.2 Významní teoretičtí ekonomové	32
3.2.1 Josef Macek	32
3.2.2 Karel Maiwald	36
3.2.3 Jaroslav Nebesář	37
3.2.4 Karel Engliš	37
3.2.5 Jan Loevenstein	42
3.2.6 Alois Král	43
3.2.7 Josefa Drachovský	43
3.3 Některé významné osobnosti činné v praktickém hospodářství	44
3.3.1 Jaroslav Preiss	44
3.3.2 Karel Loevenstein	45
3.3.3 Tomáš a Jan Baťové	45
3.3.4 Vilém Pospíšil	46
3.3.5 Vladislav Brdlík	47
3.3.6 Jiří Hejda	47
3.3.7 Josef Kalfus	47
4 Analýza názorů na hospodářskou krizi 1929-1933	48
4.1 Východiska z krize vybraných politických stran	48

4.1.1	Komunistická strana Československa	49
4.1.2	Československá socialisticko-demokratická strana dělnická strana.....	49
4.1.3	Československá strana národně socialistická	49
4.1.4	Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu.....	50
4.1.5	Závěr kapitoly.....	52
4.2	Názorové koncepce našich významných ekonomů první republiky.....	53
4.2.1	Jaroslav Preiss	53
4.2.2	Josef Drachovský.....	55
4.2.3	Josef Macek	56
4.2.4	Jan Loevenstein	58
4.2.5	Jaroslav Nebesář	59
4.2.6	Karel Maiwald	60
4.2.7	Karel Engliš	62
4.2.8	Alois Král	64
5	Soubor děl nejvýznamnějších ekonomů	66
5.1	Dostupnost knižních dokumentů	66
5.2	Dostupnost digitalizovaných dokumentů.....	66
5.3	Poznámky k vybraným publikacím	69
5.4	Závěr kapitoly:.....	73
	Závěr:.....	74
	Použitá literatura:.....	76
	Elektronické zdroje:.....	79
	Seznam grafů:	81
	Seznam příloh:	81
	Přílohy	82

Úvod

Velká hospodářská krize v letech 1929–1933 měla dopad na většinu obyvatel kapitalistických států světa. Právě ona krize, někdy označovaná jako Velká deprese (Great Depression) byla také hlavním domácím tématem pro většinu nejvýznamnějších ekonomů bývalého Československa. Výjimečná byla tím, že doposud ještě žádná jiná krize neměla tak hrozivý dopad. Cílem práce je vytvořit základní a stručný přehled reflexe Velké hospodářské krize v českém ekonomickém myšlení 30. let. Na hospodářské politice se podílela řada našich významných národohospodářů a především těm se práce věnuje.

První a druhá kapitola je zpracována jako stručný historický úvod a zachycuje politický a hospodářský vývoj od vzniku Československa, tzv. první republiky, přes dvacátá léta, dále přes období hospodářské krize, až po okupaci německou armádou.

V třetí kapitole bylo hlavním úkolem a tedy i součástí cíle práce vybrat hlavní představitele ekonomického myšlení, kteří se ve svých dílech zabývali hospodářskou krizí. Přiblížit ekonomický směr či názorové proudy, kterými se ubírali. Součástí tohoto výběru je i stručná biografie a základní bibliografie ekonomů. Tímto způsobem je podle mého názoru možné nastínit ekonomické myšlení první republiky. Některé osobnosti, které byli činné v praktickém hospodářství nebo zastávali významné pozice v politice, se významně podíleli na tvorbě hospodářství země, proto i ty bych chtěla v této práci zmínit.

Naši čelní národohospodáři formulovali svá východiska na základě vzniku krize. Právě už příčiny vzniku krize byly často rozporem, na kterém se přední ekonomové nemohli shodnout. S odstupem času, kdy byla vydána nejrůznější díla a analýzy o světové hospodářské krizi, můžeme lépe vystihnout podstatu krize a vytvořit si vlastní úsudek.

Jelikož hospodářská politika státu ovlivňovala ekonomický život v dobách deprese nejrůznějšími politickými zásahy, snažím se proto ve čtvrté kapitole popsat různá pojetí krize politických stran. Neboť i ty měly značný vliv na konečném řešení. Tato kapitola se blíže věnuje jednotlivým názorům vybraných ekonomů na světovou hospodářskou krizi. K sestavení koncepce ekonomů využívám metodu komparace a kompilace jejich nejvýznamnějších knižních děl, novinových či časopiseckých článků. Zde bych chtěla podotknout, že velké množství děl je již digitalizováno a volně přístupné přes některé internetové stránky.

V poslední kapitole je vytvořen základní soubor literatury. Podstatné pro tuto část je opět výběr nejvýznamnější literatury, přičemž použity byly knižní zdroje, elektronické

zdroje, novinové a časopisecké články. Též je zde upozorněno na dostupnost děl. Vytvoření tohoto souboru by mělo přinést reálnější představu o českém ekonomickém myšlení 30. let a přiblížit některá nejvýznamnější ekonomická díla tohoto období. Výběr všech děl jsem prováděla samostatně jednak pomocí souborného katalogu Národní knihovny ČR dle názvu knihy, jména autora nebo prostudováním publikací ze seznamu základní literatury pro tuto práci.

Z hlediska odborného bych chtěla podotknout, že pro mne osobně bylo základním předpokladem dodatečné studium ekonomie, abych se mohla odpovídajícím způsobem orientovat v předmětu mé práce, zvláště pak makroekonomii a hlouběji pochopit nejen klíčové pojmy, ale i předmětné a funkční vazby a hospodářsko-politické souvislosti zpracovávaného námětu. Poté jsem také musela získat základní orientaci v historii zkoumaného období a přehled o jeho hospodářském vývoji.

Výsledná práce může být využita jako pomůcka či studijní materiál pro výuku předmětu Makroekonomie a Historie ekonomického myšlení.

1 Politický a historický kontext

V první části bakalářské práce se snažím sumarizovat všechny podstatné souvislosti ohledně hospodářské krize v Československu. Pro snazší porozumění následujícím kapitolám je hlavním cílem podat ucelený obraz politické situace od doby vzniku první Československé republiky do počátku okupační hrozby, vyvolané Německem.

1.1 Politický vývoj po vzniku ČSR

Politika je nedílnou součástí veřejného života a ve větší či menší míře ovlivňuje každého občana. Ve své práci zmiňuji krátký historický vývoj politických dějin od vzniku první Československé republiky, neboť se domnívám, že i zde můžeme nalézt souvislosti s hospodářskou krizí. Důležitým tématem je například zahraniční politika a vývoj mezinárodních vztahů, ale také vnitřní situace republiky. Sociální situace obyvatel hrála významnou roli v upřednostňování politických stran ve volbách. V této podkapitole se budu snažit nalézt širší spojitosti se světovou hospodářskou krizí.

Mnozí ekonomové věřili, že původ Velké hospodářské krize vězí v důsledcích první světové války. Proto se konkrétně soustředím na vysvětlení poválečného stavu země.

Dne 28. října 1918 byla českým obyvatelstvem, jako reakce na Nótu rakouského ministra zahraničí Andrassyho, manifestován zejména v Praze konec Rakousko-Uherska a vznik samostatného československého státu. Národní výbor, vydal v ten den navečer v Praze zákon, „o zřízení samostatného československého státu“, který byl posléze ustanoven jako republika.

Národní výbor, který se skládal z vítězných stran politických voleb z roku 1911, byl nově doplněn a následně se prohlásil za Národní shromáždění. Prezidentem byl zvolen T. G. Masaryk¹ a předsedou vlády K. Kramář². (Olivová a Kvaček, 1967, s. 7–13)

Po krátkém nadšení se však opět začala projevovat nejistota, neboť se země po válce nacházela v katastrofálním stavu.³

---

¹ **Masaryk Tomáš Garrigue** (1850–1937) v roce 1897 byl jmenován řádným profesorem filozofie Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Stál v čele československého zahraničního odboje. Od roku 1918 do roku 1935 zastával funkci prezidenta republiky. (Geršlová a Sekanina, 2003, 205–206)

² **Kramář Karel** (1860–1937) byl český politik, právník a národohospodář. Za bývalé monarchie zastával funkci poslance říšské rady za mladočeskou stranu. Během první světové války byl členem protirakouského odboje. V roce 1915 odsouzen k trestu smrti, ovšem v roce 1917 byl amnestován. Zasloužil se o vznik Československé republiky. Stal se prvním předsedou vlády. V letech 1919–1934 byl předsedou Československé strany národně demokratické. Od roku 1935 stál v čele strany Národního sjednocení. (Geršlová a Sekanina, 2003, 177)

³ Sociální problematiku obyvatelstva po první světové válce blíže rozebírá KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2000. (49–60)

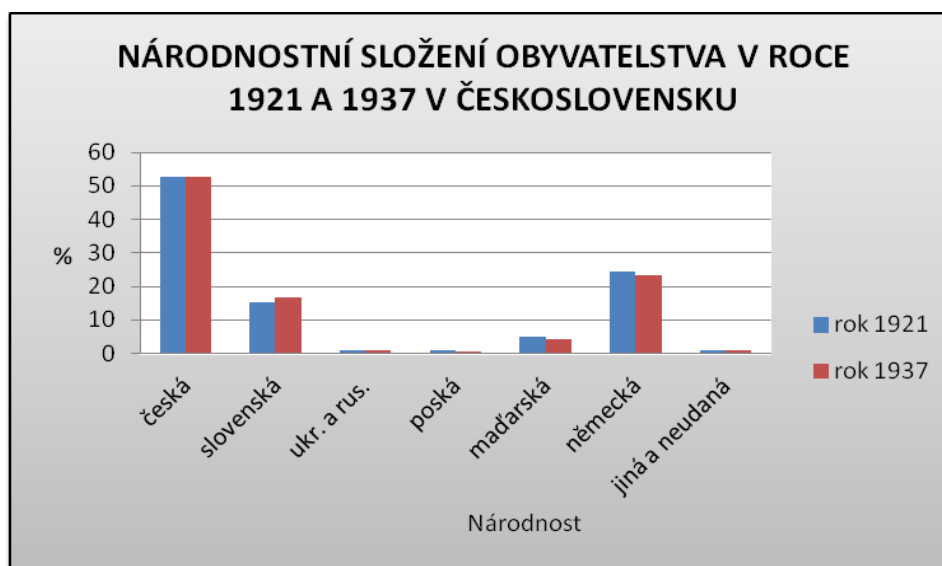
V první poválečné zimě trpěli obyvatelé nedostatkem potravin a ostatních základních životních potřeb. Vznikaly problémy s nedostatečným lístkovým systémem. Vnitřní trh nenacházel odbytě⁴. Zvláště kritická byla situace v chudších zemích republiky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Vyostřovalo se několik politických proudů. Vlivem nespokojenosti vznikla opozice ze strany Dělnického hnutí.(Olivová a Kvaček, 1967, 33)

Dne 8. července 1919 se na základě obecných voleb dostal do čela vlády V. Tusar⁵. Tusarova první vláda využila politiku ústupků revolučnímu proletariátu za účelem oslabení hnutí. I nadále však vzrůstala nespokojenost dělníků, převážně na Ostravsku a v severních Čechách. Ti chtěli socializovat velké podniky a zvýšit mzdu.⁶

Československo musí řešit spory o hraniční oblasti, které si nárokovalo Německo, Rakousko, Polsko i Maďarsko. A také otázku sudetských Němců, žijících v českých zemích v územích, souhrnně nazývaných Sudety. Československo vzniklo sloučením dvou národnostních států. Problémem ovšem bylo, že především v pohraničí žilo cca 3 miliony Němců a také podstatná menšina maďarského obyvatelstva.⁷

Graf 1

Zdroj: Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*. SNTL. Praha: 1985. 04-304-85. str. 826, tabulka č. 4.⁸

⁴ Viz kapitola 2

⁵ **Tusar Vlastimil** (1880–1924) byl poslancem říšské rady ve Vídni předsedou československé vlády v letech 1919–1920 a od roku 1921 velvyslancem v Německu. (Geršlová a Sekanina, 2003, 395)

⁶ Více o této problematice je popisováno v OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. (54–55)

⁷ Jak je vidět v příložené tabulce č. 1. Během období první republiky lze pozorovat úbytek německé a maďarské národnosti.

⁸ Vlastní zpracování dat.

1.2 Politický vývoj po parlamentních volbách 1920

První parlamentní volby⁹ se uskutečnily v dubnu roku 1920. Poprvé šly k volbám do parlamentu i ženy. Doplňující volby v Podkarpatské Rusi se konaly až v roce 1924. Jistou roli hrála i pozemková reforma¹⁰, díky ní si Republikánská strana československého venkova¹¹ získala část voličstva ze strany zemědělců. Již před volbami se v sociální demokracii začaly vyhrcovat pravicové a levicové názory. Poválečná bída občanů přispěla k vítězství Československé sociálně demokratické straně dělnické¹², neboť strana zdůrazňovala sociální radikalismus. V českých zemích získala více než milion hlasů. Na Slovensku pak vyhrála s více jak půl milionem hlasů. Na druhém místě se umístila Československá strana lidová, která kandidovala spolu se Slovenskou ľudovou stranou. Podobnou podporu voličů dostala i Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československu (získala 43,5 % německých hlasů) a RSČV. Československá strana národně demokratická¹³ a Československá národně sociální strana¹⁴ na Slovensku téměř neexistovaly, proto jejich celkový podíl československých hlasů poměrně klesl. (Kárník, 2000, 123–130)

„V celém státě získaly socialistické strany 50,57 % všech českých a slovenských hlasů!“ (Kárník, 2000, 125)

Z parlamentních voleb se ustavila vláda rudozelené barvy, předsedou se stává opět V. Tusar. Vláda ovšem vydržela sotva půl roku a 14. září 1920 podává Tusarova 2. vláda

---

⁹ Viz příloha č. 1

¹⁰ **Pozemková reforma**- cílem bylo rozdělit velké soukromé pozemkové vlastnictví. Záborový zákon (1919) stanovil zábor pozemků nad 150 ha zemědělské půdy a nad 250 ha veškeré půdy. Zákon přidělový (1920) pak určil rozdělení zabraných ploch velkostatkářům a Náhradový zákon, který určil výši náhrad za zabranou půdu. Tato pozemková reforma probíhala až do roku 1938, nejintenzivněji však v letech 1923 – 1926.

¹¹ **Republikánská strana československého venkova** (RSČV) měla své politické kořeny ještě za dob Rakouska-Uherska. V roce 1922 se sloučila se Slovenskou domovinou – Stranou slovenského maloroľníckého ľudu. Tak se vytvořil nový název Republikánská strana zemědělského a maloroľníckého ľudu (RSZML). Politická strana se orientovala k venkovskému obyvatelstvu. (Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

¹² **Československá sociálně demokratická strana dělnická** (ČSDSD) vznikla v roce 1918. Ovšem sociálně demokratická strana vznikla už v roce 1878. Program strany byl levicový. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

¹³ **Československá strana národně demokratická** (ČSND) vznikla přejmenováním strany České státoprávní demokracie v roce 1919. Tato strana vznikla sloučením bývalých Rakousko-uherských stran, jako byli například mladočeši, staročeši, realisté atd. Byla to konzervativně pravicová strana. Postupně se stává nacionalistickou stranou. (Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

¹⁴ **Československá národně sociální strana** (ČSNS) svůj název často měnila podle orientace politického programu. Po vzniku Československa byla přejmenovaná na Československou stranu socialistickou. V roce 1923, kdy se její politický program měnil na národní, přijala definitivní název ČSNS. V roce 1925 vznikla odtržením Národní strana práce (NSP). (Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

demisi. Prezident jmenuje úřednickou vládu a předsedou se stává J. Černý¹⁵. (Olivová-Kvaček, 1967)

V politických stranách se nadále vyostřoval kontrast levice, především pak v Československé sociální demokracii. 14. května 1921 se konal ustavující sjezd Komunistické strany Československa¹⁶. Do čela vytváření komunistické strany se postavil B. Šmeral, který měl za cíl vytvořit masovou revoluční stranu.

Buržoazie se snažila o upevnění hospodářských pozic. Černého vláda zahájila pronásledování revolučního hnutí. Brutální zásahy proti členům prosincové stávkové vyvolávaly u občanů odpor proti stávající vládě. Byly vydány zákony zvýhodňující agrární buržoazii, podnikatele nebo majitele domů, které zároveň zasahovaly dělnickou třídu jako celek. Pád Černého vlády roku 1921 zapříčinil i rozpor uvnitř buržoazie. Důvodem byl boj o prezidentské křeslo, které opět vyhrál T. G. Masaryk. Dne 26. září 1921 byla zvolena nová vláda s předsedou E. Benešem¹⁷. Tato vláda byla sestavena z odborníků i členů politických stran.

Mezitím se v Maďarsku připravoval pokus o sjednocení Uher. Československo spolu s Jugoslávií odrazilo toto ohrožení. Po Janovské konferenci, kde byly narušeny francouzsko-anglické vztahy, se Beneš z hlediska bezpečnosti rozhodl uzavřít československo-sovětskou prozatímní smlouvu. Ta však byla odmítnuta Kramářovou národně demokratickou stranou a k ratifikaci nedošlo. V říjnu 1922 padla Benešova vláda. Předsedou nové vlády se stal Antonín Švehla a do vedoucí pozice se dostala RSCV.

Mezinárodní postavení Československa bylo ohroženo rúskou krizí¹⁸. Francie spolu s Belgií obsadila Porúří. Chtěli po Německu uhrazení reparačních splátek. V Německu se začaly bouřit některé politické strany. Proti německému proletariátu stála buržoazie, která se rozdělila na dva proudy. Jedna strana se orientovala na pomoc velmocí, druhá strana se snažila potlačit proletariát vlastními silami, z čehož vzniká nacismus. Po neúspěchu Francie se do vedoucí pozice v Evropě dostala Anglie, která se snažila pomoci

---

¹⁵ **Černý Jan** (1896-1968) byl znám především jako předseda úřednické vlády. Několikrát se stal i ministrem vnitra. Ve vládě J. Malypetra v letech 1932-1934 se podílel jako odborník na úsporných opatřeních vlády. (Geršlová a Sekanina, 2003, 64-65)

¹⁶ **Komunistická strana Československa** (KSČ) vznikla odtržením levicového křídla ČSDSD, postupně se připojovaly další politické subjekty. Politický program byl později diktován sovětskou internacionálou. (Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

¹⁷ **Eduard Beneš** (1884-1948) byl ministrem zahraničí, poté prezidentem republiky v letech 1935-1938. Během druhé světové války řídil československý odboj z Londýna. Po válce se vrátil do Československa a v roce 1946 byl opět zvolen prezidentem republiky. (Geršlová a Sekanina, 2003, 44-45)

¹⁸ **Rúrská krize**- obsazení Porúří francouzskými a belgickými vojsky v roce 1923, ve snaze donutit splácet Německo válečné reparace. Blíže OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. s. 96

Německu. Německo uzavřelo dohodu s Ruskem a začalo opět posilovat své pozice. Československo tak bylo opět v ohrožení. Na přelomu roku 1923 a 1924 vznikla nová Československo-francouzská smlouva. Bohužel se slábnoucím vlivem Francie vzrůstala izolovanost Československa. V průběhu roku 1923 byla dovršena porážka evropského revolučního hnutí. S oslabením proletariátu se v některých státech k moci dostal mezinárodní fašismus (např. v Itálii, Bulharsku). I v Československu se vytvářely fašistické skupiny. Cílem fašismu byla likvidace buržoazní demokracie a její nahrazení pevně řízeným státem. (Olivová a Kvaček, 1967)

Lidová strana na Slovensku se dostává do sporu s českou lidovou stranou¹⁹. Neúčastní se zasedání a tím vyjadřuje nedůvěru vládě. Požaduje autonomii Slovenska a s nadšením vítá fašismus. Rovněž buduje armádu, avšak neúspěch německého fašistického puče na čas odrazil převratovou přípravu slovenské lidové strany.

V roce 1924 dochází ke sporům i mezi sociální demokracií, která chtěla prosadit zákon o sociálním pojištění, a agrární stranou, která měla za cíl uzákonit agrární cla. Návrh však parlamentem neprošel.²⁰

V letech 1924 a 1925 se mnoho obyvatel opět dostává do tíživé finanční situace. Ceny potravin a jiných životních potřeb rostly prudce nahoru. Konaly se stávkové akce v průmyslu. Sjezd závodních výborů požadoval zvýšení mezd, avšak vše bezvýsledně. Tím došlo k oslabení pozic sociální demokracie.

Mezitím si agrární strana vedla svou vlastní politiku. Podařilo se jim prosadit zákon o agrárních clech. Cla sice chránila republiku před zahraniční konkurencí z východu, ale zároveň narušovala malodohodové seskupení Rumunska, Jugoslávie a ČSR. Československo se tedy začalo orientovat na Německo a Rakousko, což bylo zároveň v rozporu s Benešovou zahraniční politikou.²¹

---

¹⁹ **Československá strana lidová** (ČSL) vznikla v roce 1919 sloučením menších katolických stran a uskupení. Program strany zdůrazňoval křesťanskou solidaritu, spolupráci mezi třídami a stavy. Požadoval mravní reformu společnosti. Odštěpením z ČSL vznikla v roce 1929 Československá strana křesťansko-sociální. (Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf))

²⁰ Více o tom KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl I., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2000. (s. 370–376)

²¹ Více o tom OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. (82–83; 9–122; 13–132)

1.3 Politický vývoj po parlamentních volbách 1925

V roce 1925 došlo k oslabení hradní buržoazie.²² Následně došlo k roztržení národní sociální demokracie. Náhlý rozpor ve straně zároveň zapříčinily také blížící se volby.

V roce 1925 se uskutečnily první parlamentní volby, které se konaly na území celého Československa.²³ Vyhrála Republikánská strana rolnická s 13,7 %, hned za ní se umístila v Československu nová Komunistická strana s 13,2 %. Ostatní strany dostaly pod 10 % hlasů, což značilo velkou diferencovanost politických stran. Posílila ČSL (9,7 %) i Hlinkova ľudová strana²⁴. Vznikem KSČ ztratila ČSDSD část svých voličů. Výhra Republikánské strany je i v tomto případě mnohdy přisuzována pozemkové reformě. Tehdy došlo k posílení i německé agrární strany.

Švehlova vláda byla pouze přechodná do března 1926. Později byla nahrazena opět vládou úřednickou v čele s J. Černým. Úkolem bylo hlavně vyřešit vnitropolitickou krizi a vytvořit novou vládu. Plán k vytvoření demokratické vlády ztroskotal kvůli nejednotnosti jednotlivých skupin. Nedlouze poté byla vytvořena nová vláda, v jejímž čele stanul opět A. Švehla. V roce 1927 došlo k zcentralizování státní správy. Nový zákon o sociálním pojištění ještě více prohluboval nepokoje a vláda tzv. panské koalice se stala kvůli svým protilidovým a protidemokratickým opatřením nepopulární. (Olivová a Kvaček, 1967, 132–136)

Z hlediska mezinárodních vztahů se projevovala mocenská agrese převážně Itálie a Německa. Západní státy usilovaly o mocenské postavení ve střední a jihovýchodní Evropě. Vznikaly návrhy na integrační seskupení, které mělo posílit členské státy, avšak většina z nich byla zamítnuta. Tak např. Francie vytvořila Briandův návrh²⁵. Německo-rakouská celní unie měla být přípravou pro sjednocení střední a jihovýchodní Evropy pod vedením Německa. Tardiendův plán o dunajské federaci nebo návrh paktu čtyř, kde se měly Francie, Velká Británie, Itálie a Německo dohodnout o vývoji střední a jihovýchodní Evropy. E. Beneš byl tvůrcem organizačního paktu Malé Dohody, který by měl sdružovat malé státy.

(Vencovský, 1997, 157–168)

---

²² Důvodem byla účast Masaryka a Švehly na poprvé konaném národním svátku upálení mistra Jana Husa, jenž Vatikán považoval jako protikatolickou manifestaci.

²³ Viz příloha č. 1

²⁴ Na Slovensku vyhrála Hlinkova slovenská lidová strana. (Olivová a Kvaček, 1967, 134)

²⁵ **Briandův návrh** měl vytvořit evropskou jednotnou unii pro společný evropský trh a zrušit cla.

1.4 Politický vývoj po parlamentních volbách 1929

Volby 1929 se sice konaly ještě v období hospodářského rozkvětu, ovšem už tehdy se začínala projevovat nejistota budoucnosti. Preference občanů v Čechách, jako by se opět otočily. Zvítězila zde Sociálně demokratická strana dělnická. KSC ztratila přes 190 tisíc voličů z roku 1925. Celkově ovšem vyhrála strana agrární. (Kárník, 2000, 557)

Politické strany se radikalizovaly. Komunistická strana viděla svoji příležitost. Na 6. sjezdu KSC byl nově vytyčen program. Komunisté usilovali převážně o svrnutí kapitalismu. Proti demonstrujícímu a stávkujícímu lidu se tvrdě postavil ministr vnitra J. Slávik. Došlo tak k mnoha krvavým střetnutím mezi policisty a demonstranty.

Nástup krize se dříve objevil v pohraničí, kde převažoval lehký průmysl zaměřený na export. Zároveň tu byla většina populace německá, což zapříčinilo, že nacionální demagogie svalovala vinu na český stát. Pomocí krize získávalo NSDAP²⁶ české Němce do svých řad.

Stále více se prohlubují rozdíly mezi českými zeměmi a Slovenskem, pramenící z dob habsburských. Touhu občanů něco změnit, snahu o radikalizaci využívala slovenská lidová strana, ke které se později přidala i slovenská národní strana. V roce 1930 vyslovili na sjezdu požadavek autonomie Slovenska.

Okolnosti dali vzniknout vládě, v jejímž čele tentokrát stanul J. Malypetr²⁷. V roce 1933 byl přijat zákon, kterým vláda získala mimořádnou moc nařizovací, což ji umožnilo snadněji zasahovat do hospodářství.

Důležité ovšem bylo zabránit KSC v sociální revoluci a zastavit šíření fašistických proudů. Pod heslem „*obranu demokracie*“ omezovaly některé zákony demokratickou svobodu. Příkladem může být omezení svobody tisku, stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců, zákon o zastavování činnosti a rozpadu stran. Činnost musela ukončit NSDAP. Někteří lidovci byli stíháni, což jen posílilo protičeskou nenávisť. Člen KSC Václav Kopecký prohlásil v parlamentu o vládě: „...*je to rozdíl čistě formální, ale ve skutečnosti je to stejný fašismus, stejná reakce, stejné nebezpečí, stejná diktatura*“. (Olivová a Kvaček, 1967, 191)

Hrozba se šířila ze strany Německa. Nejenže se začaly objevovat fašistické proudy v politických stranách Československa, v Německu začala sílit německá nacionálně socialistická strana – NSDAP, která požadovala spojení Němců do jednoho státu. Na

---

²⁶ Německá národně socialistická strana dělnická

²⁷ **Malypetr Jan** (1873-1947) byl českým agrárním politikem. Zastával funkce předsedy poslanecké sněmovny, ministra vnitra a v letech 1932-1935 předsedy vlády. Situaci hospodářské krize řešil státními zásahy do ekonomiky (vydání zmocňovacího zákona v roce 1933). (Geršlová a Sekanina, 2003, 201)

konferenci v Locarnu v roce 1925 Německo požadovalo revizi poválečného stavu. Na ochranu západních hranic Německa byl vydán rýnský garanční pakt, východní hranice však diskutovány nebyly. Byl vypracován Ženevský protokol, který měl být jakým si systémem kolektivní ochrany. Jednání mezi Anglií a Francií ztroskotalo, čímž se nepodařilo podepsat smlouvu. Přičemž vznikly arbitrážní dohody mezi Německem - Polskem a Německem- ČSR, což v podstatě znamenalo řešení sporů jednáním ve společnosti národů a ne válkou. Francouzská garanční smlouva, podle níž by Francie měla podporovat ČSR, však v roce 1938 nebyla dodržena. Rakousko začalo opouštět orientaci na Francii a orientovalo se na Itálii a Německo. Tím také oživily anšlusové tendence. Československu nezbývalo, než navázat užší vztahy se sovětským Ruskem.

V roce 1933 byl podepsán organizační pakt Malé dohody²⁸ a Sovětského svazu. Ochranu před napadením také zaručovala československo-sovětská smlouva z roku 1935. Toto upevňování mezinárodních pozic Československa se nelíbí německé straně. Hitler rozpoutává proti Československu politické kampaně.

Kvůli měnovým otázkám vznikal spor ve vládě. Devalvace měny postihovala ekonomické zájmy finanční skupiny Živnobanky²⁹ a politické zájmy buržoazie seskupené v národní demokratické straně.

Docházelo k budování fašistického bloku v českých zemích. Fašistické hnutí bylo soustředěno do Národního sjednocení v čele s K. Kramářem. Na místo zakázané NSDAP se přesouvala Heinlainova sudetoněmecká strana. Ovšem na druhou stranu byl vytvořen výbor pro pomoc demokratickým emigrantům, který poskytoval azyl německé protifašistické inteligenci. Socialistický blok žádal zákaz Heinlainovi sudetoněmecké strany, agrární strana byla však proti. Docházelo tedy ke „kompromisu“, uvedená strana změnila název na Sudetoněmeckou stranu. Zároveň se stala jedinou kandidátní německou stranou do parlamentu v roce 1935, všechny ostatní německé strany se za její pomoci rozpadly.³⁰

---

²⁸ **Malá dohoda** byla vojensko-politické spojení ČSR, Jugoslávie a Rumunska, vytvořené v letech 1920-1921 pod francouzskou patronací, s cílem zajistit respektování výsledků pařížské mírové konference. (Geršlová a Sekanina, 2003, 199–200)

²⁹ **Živnostenská banka** (Živnobanka) zahájila svou činnost v roce 1869. Byla první českou akciovou bankou. Koncern Živnostenské banky zahrnoval řadu významných podniků. V roce 1923 jich bylo asi 200. Skupina vytvořená kolem Živnobanky měla velký podíl na hospodářském i politickém životě bývalého Československa a na jeho postavení ve světě. (Geršlová a Sekanina, 2003, 448–449)

³⁰ Více o tom OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. (122–136, 169–185, 194–211)

1.5 Politický vývoj po parlamentních volbách 1935

Ve volbách získala Sudetoněmecká strana 66% hlasů celé německé menšiny. Dokonce autonomistický blok na Slovensku získal 50% hlasů.

Ostatní strany si jsou vědomy nebezpečí, proto dochází ke spolupráci KSČ a blokem demokratických a sociálních stran. V roce 1936 došlo k rozpadu Sudetoněmecké strany. „*V okamžiku, kdy celá Evropa byla ve znamení nastolení fašistické reakce, Československo ubránilo svůj demokratický charakter.*“ (Olivová a Kvaček, 1967, 219) Proti vnitřní politice se však postavily mezinárodní vlivy, jejichž tendence byly opačné.

Ve vládě se vedou spory o politické orientaci. Agrární strana požaduje orientaci na Německo a Rakousko, sociální blok zase na Sovětský svaz. Sovětskému Rusku zároveň není lhostejná situace ČSR jako zbývajícím velmocím. Ty svojí politikou appeasementu nutí Československo k plnění německých požadavků.

Dne 20. května 1938 Československo mobilizovalo svá vojska. Aktivita ČSR však byla nežádoucí, světové velmoci, mezi něž patřil i Sovětský svaz, se od sporů distancoval.

Dne 29. září 1938 byla svolána do Mnichova mezinárodní konference, na níž byli pozváni hlavní představitelé Francie, Anglie, Itálie a Německa. Českoslovenští delegáti nebyli do konferenční síně povoláni. Návrh, podaný Mussolinim a Hitlerem, na obsazení Československého pohraničí Německem, byl přijat bez jakýchkoliv zdlouhavých průtahů. Do 7. října 1938 byla obsazena 4 pohraniční pásma německými vojsky. Této situace využilo Polsko, které si nárokovalo připojení Těšínska, Oravy i Spiše. Též Maďarsko nezůstalo bez odezvy na pomnichovské dělení. Nárokovalo si území, kde v roce 1910 žila většina maďarského obyvatelstva, a Podkarpatskou Rus. Také Hlinkova ľudová strana využila mnichovského diktátu. 6. října přijal její výkonný výbor tzv. manifest slovenského národa, který vyhlášoval autonomii Slovenska. Období od mnichovské konference, tj. od 29. září 1938, do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava dne 15. března 1939 označujeme jako druhou republiku Československa, oficiální název byl Česko-Slovenská republika. O den dříve 14. března byl navečer vyhlášen Slovenský štát. Protektorát Čechy a Morava byl zrušen až koncem druhé světové války, tj. 8. – 9. května 1945.³¹ (Olivová-Kvaček, 1967; Kárník, 2000)

---

³¹ Celou tuto problematiku více rozebírá KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl třetí, O přežití a o život: (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. *Dějiny českých zemí*. ISBN 80-7277-119-1. (612–632); OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. (320–332)

1.6 Závěr kapitoly

První léta vzniku republiky se politika státu věnovala především tvorbě zákonů, které byly nezbytně nutné, aby mohl nový stát dobře fungovat. Bohužel poválečný stav země se odrazil v běžném životě obyvatel. Široká vrstva dělníků byla nespokojena s životními podmínkami. To se projevovalo řadou stávek a sociálních nepokojů. Této situace využila později komunistická strana.

Množství politických stran, které se dostaly k moci, také zrovna nepomohlo vylepšit situaci. Vznikaly vládní koalice, které se nedokázaly dohodnout. Vždyť během první republiky se u moci vystřídalo celkem osmnáct vlád³². K rozporům docházelo často i uvnitř stran. Tato situace se později projevila i v řešení hospodářské krize.

Mezinárodní vztahy byly značně složité. Orientace zahraniční politiky se odráží i v mezinárodních obchodních vztazích, kterým se budu věnovat v následující kapitole. Prioritou však bylo nalézt ochranu před státy, které by si mohly nárokovat území Československa a zároveň pomocí mezinárodních smluv zpečetit autonomii nově vzniklého státu.

---

³² Přehled vlád první Československé republiky je uveden v příloze č. 2.

2 Hospodářský vývoj a Světová hospodářská krize v první Československé republice

Především hospodářská politika státu sehrála v dobách deprese značnou úlohu, považují proto za důležité zmínit, jaká hospodářská opatření byla přijata v době krize. Podstatnou část věnuji popisu obrazu hospodářského vývoje před samotnou hospodářskou krizí. Dále se zaměřuji na změny, které nastaly vlivem Velké hospodářské krize.

2.1 Hospodářství po první světové válce

„Hospodářství nového státu nepatřilo totiž ve většině Čechům, nýbrž českým, rakouským a říšským Němcům, především však často anonymnímu vídeňskému kapitálu. Úkol dosažení hospodářské nezávislosti Československa byl mnohem složitější, než co se týče politiky.“ (Kárník, 2000, 195) píše Kárník o stavu československého hospodářství v době po vzniku republiky.

Válečné výdaje byly financovány z vládních půjček Rakousko-Uherské banky. Narůstající inflace měla za následek prudké znehodnocování měny. Jedním z řešení byla měnová reforma³³ provedená ministrem financí Aloisem Rašínem³⁴ roku 1919. Reformou byla zároveň oddělena česká měna od rakouské. Podstatou mělo být i zvyšování kupní síly koruny. Tento účinek se však projevil až v pozdějších letech. Jiným postupem bylo zvyšování kurzu koruny v zahraničí. Předpokladem bylo, že vysoký měnový kurz bude působit přes vývozní ceny deflačně. Posilování kurzu sice vedlo k poklesu cen na našem trhu, ale zároveň docházelo ke zdražování našich výrobků v zahraničí, což vedlo k nežádoucímu poklesu exportu.³⁵

„Pokles agregátní poptávky v podmínkách zlatého standartu vyvolávaly deflaci spojenou s poklesem produkce a nezaměstnanosti.“ (Holman, 2005, 351)

---

³³ Měnová reforma byla provedena tak, že se polovina hotovosti okolkovala a na druhou polovinu byly vydány dluhopisy. Z původních 7,2 miliard korun tak bylo vráceno do oběhu 4,7 miliard korun.

³⁴ **Alois Rašín** (1867–1923) vystudoval právnickou fakultu, později se živil jako advokát, stál ve vedení Národních listů, později se dostal do politiky. V roce 1911 se stává členem říšské rady, kde působil ve finančním a rozpočtovém výboru. (Holman, 2005, 502–503) Jako odpůrce Rakousko-uherské monarchie je v roce 1915 obžalován z velezrady a odsouzen k trestu smrti. V roce 1917 byl amnestován. Nadále pak zastupoval nejvýznamnější pozice ve vládě. Bohužel 18. února roku 1923 podlehl zranění z atentátu. (Sojka, 2002, 242–243)

Pro Aloise Rašína bylo důležité spojení měny se zlatem, především z psychologického hlediska obyvatel. Tím to mělo dojít k obnově důvěry občanů v peníze a zastavení kolísavosti cen. (Holman, 2005, 503)

³⁴ Více se této problematice věnuji níže.

³⁵ Blíže HOLMAN, Robert a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9. (504)

Koncepci deflační politiky³⁶ vláda opustila až v roce 1925. Cílem bylo stabilizovat měnu, k tomu měla pomoci i nově zřízená Národní banka Československa³⁷. Měna byla stabilizována až do počátku hospodářské krize.³⁸

Rozpadem Rakouska-Uherska zdědil nástupnický stát Československa více jak dvě třetiny veškerého průmyslu bývalé monarchie. S poměrně „...rozvinutou zemědělskou výrobou vytvořil solidní ekonomický základ nového československého státu.“ (Sekanina, 2004, 36) Problémem byly otázky, kde vzít suroviny pro výrobu, které se na našem území nenacházely, a dále, kam vyvážet výrobky, které byly dříve určeny pro vnitřní trh Rakousko-Uherské monarchie. Československo tedy muselo hledat nová odbytiště. Orientace trhu směřovala směrem na západ. Exportními zeměmi byly hlavně Francie a Německo³⁹.

Od roku 1921 se ve světě projevuje menší hospodářská krize. Někteří autoři vidí tuto krizi v Československu spíše jako následek první světové války, než aby byla zapříčiněna vlnou světové krize.

Po provedené měnové reformě se v Československu prudce zvýšil počet bank. Postupující inflace a rozšiřující se výroba vedla k zvýšení akciového kapitálu bank. Výsledkem byla právě deflační krize v letech 1922–1923.⁴⁰

Svého vrcholu dosáhla hospodářská deprese v zimě roku 1922 a v roce 1923. Počet nezaměstnaných byl 441 000.⁴¹ Téměř jedna třetina dělníků se ocitla bez práce a zároveň mzdy byly sníženy v průměru o 20- 30 %. Opět se hlasitě projevovaly dělnické stávky. Byla vytvořena jednotná fronta celé dělnické třídy bez ohledu na stranickou příslušnost na platformě komunistické strany. Vytvářely se i stávkové výbory dělnictva, akční výbory nezaměstnaných aj.

Během těchto let byla zahájena politika umělého zvyšování měny. Vysoký kurz koruny ovšem držel ceny pro zahraniční trh příliš vysoké, a tím byl postižen i obchod s Německem a Francií. Ceny pro ně byly drahé a Československo se začalo více opírat o Velkou Británii a členské státy Malé dohody. (Kárník, 2000, 226–238)

---

³⁶ Deflační politika usiluje o navyšování hodnoty peněz formou snižování množství peněz v oběhu.

³⁷ Prvním guvernérem Národní banky se stal Vilém Pošpišil.

³⁸ K této problematice se vyjadřuje také VENCOVSKÝ, František. Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948. Brno: Universitas Masarykiana, 1997. Heureka. ISBN 80-210-1624-8. (149–157)

³⁹ Tato problematika je rozebírána níže.

⁴⁰ Blíže SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. (24)

⁴¹ Nejvyšší počet nezaměstnaných vzhledem k celé krizi- údaj k lednu 1923. (Kárník1, 229)

2.2 Období konjunktury

Československo se přes všechny své problémy vzpamatovávalo velmi rychle, v letech 1924–1929 prožívalo období výrazné konjunktury. Nejvyššího vrcholu dosáhlo československé hospodářství v roce 1929, tento rok byl zároveň nejsilnějším v celé době existence první republiky. Právě tehdy překročila průmyslová výroba o 41 % předválečnou průmyslovou výrobu.

K posílení konjunktury přispěla vědecko-technická revoluce, která byla symbolem 20. let 19. století. Dochází k výraznému rozvoji elektřiny a výbušných motorů, k modernizaci výrobních zařízení a procesů. Tato modernizace úzce souvisela s racionalizací⁴².

Pokrok sebou přináší i vznik nových oborů, tj. například: energetika, výroba dopravních prostředků, výroba cementu, strojírenství, elektrotechnika, chemie.

Dochází tedy k postupné změně struktury průmyslu.

V zemědělství se uplatňuje mechanizace strojů, elektrifikace venkovských sídel, šlechtění plodin a používání průmyslových hnojiv. To vše přispělo k zvýšení hektarových výnosů⁴³ a užitkovosti dobytka. Průměrný podíl na světové produkci z let 1926–1930 tvořil 5,6 % obilovin, 6,9 % brambor, 14,2 % cukrovky, v pěstování chmelu se Československo umístilo na 1. místě v světě a na 4. místě ve sklizni brambor v Evropě. Zároveň se stalo významným dovozcem pšenice a masa. V rostlinné výrobě byla ČSR téměř soběstačná.

Co se týkalo zahraničního obchodu, ve vývozu převažovaly produkty lehkého a potravinářského průmyslu. Nejvyššího exportu dosahovaly konkrétně výrobky textilního průmyslu, ale i sklo, porcelán, keramika a obuv. Ze zemědělských produktů cukr, pivo, slad, chmel, sladovnický ječmen, ale také zbraně a hnědé uhlí. Dovážely se hlavně suroviny pro zpracovatelský průmysl, potraviny, stroje a zařízení, kamenné uhlí a koks.

„Uvedená struktura vývozu nezajišťovala československým výrobkům do budoucna trvalý odbyt. Politika postupné soběstačnosti dovozních zemí stejně jako změny v koupěschopné poptávce, především u luxusního zboží, zmenšovaly odbytové možnosti pro československé zboží.“ (Sekanina, 2004, 19)

Rozvoji obchodního podnikání také bránila pomalá suburbanizace, nedostatek potřebného podnikatelského kapitálu, ale i zákaznická klientela, která pro nedostatek finančních prostředků upřednostňovala nákup potravinářských výrobků.

⁴² Technický pokrok přináší nové metody výroby a řízení.

⁴³ Vzrostl podíl hektarových výnosů až o 28% na ha z předválečné výroby.

Pro rozsáhlejší změny ve strukturální výrobě však chyběl kapitál. Tento problém se projevoval v letech hospodářské krize. Rozšiřuje se monopolizace průmyslové výroby a koncerny, kartely a syndikáty začínají ovládat trh. Jak už bylo zmíněno výše, 1. ledna 1926 byla zřízena Národní banka československá. Měla právo vydávat bankovky a řídit devizové hospodářství. Úkolem bylo zajistit stálost zahraničního kursu koruny.

Zlaté rezervy Národní banky se zvyšovaly, a tak se do popředí dostala myšlenka spojení koruny se zlatem. Důvodem byla nestálá cena zlata ve světě. Podle Karla Engliše⁴⁴ bylo právě spojení měny se zlatem riskantní krok. Národní shromáždění přesto zavedlo v roce 1929 zlatou měnu. Hodnota koruny byla stanovena na 44,58 mg zlata. A právě světová hospodářská krize bývala někdy spojována s krizí zlatých měn.⁴⁵

2.3 Vznik světové hospodářské krize v USA

Spojené státy americké, které nezasáhly důsledky první světové války, se staly nejsilnější mocností světa. V okamžiku, kdy byl trh nasycen, však vznikaly přebytky zboží a podniky si nechtěně tvořily zásoby a omezovaly výrobu. Přesto hodnota akcií stále rostla. V roce 1929 se akcie dostávaly na maximum ceny. Pokles výroby zároveň zvyšoval nezaměstnanost. Akcie byly znehodnoceny a tak začal jejich zvýšený prodej. Například dne 24. října 1929 se dokázalo na New Yorkské burze během 30 minut prodat 1,6 milionu akcií. Během celého dne pak došlo ke ztrátě 11, 25 miliard dolarů. Ceny akcií klesly v průměru o 37 %. Banky, které investovaly, neměly žádné rezervy a půjčovaly akcionářům. Během krize zaniklo v USA na 9 000 bank. Průmyslová výroba i zahraniční obchod klesly o 34 %. Nezaměstnanost dosahovala výše 25 %. Po čase silného ekonomického rozvoje tak došlo k pádu americké ekonomiky. Vlivem propojení burz krize nabyla celosvětový charakter. (Kárník, 2002, 20–24)

Kvůli rozpadu světového obchodu vznikl boj o zahraniční trhy. Vnitřní trh se bránil zákazem dovozu některých výrobků, zároveň se uplatňují zákony o vyšších clech z dovozu.

„Spojitost mezi výrobou a zahraničním obchodem byla vždy velmi těsná a ekonomika citlivě reagovala na výkyvy konjunktury na světovém trhu.“ (Sekanina, 2004, 17)

---

⁴⁴ Viz níže

⁴⁵ Více o tom SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. (9; 11; 14- 15; 18- 9, 26-27)

2.4 Krize v Československu

Ve všech zemích „kapitalistického světa“ jsme mohli sledovat odlišný vývoj a různou intenzitu světové hospodářské krize. Všichni ekonomové se shodují, že krize třicátých let byla doposud nejrozsáhlejší a nejhlubší krizí. V Československu byla zasažena všechna odvětví výroby.

Sekanina uvádí, že krize přišla do doby, kdy probíhala změna struktury evropského průmyslu. V té době bylo zapotřebí vysokých investic. Ovšem přechod do úvěrové a měnové krize v Československu ukončil veškerou investiční činnost, a tím prohloubil krizi. Překonání krize bylo ztíženo mocí monopolů, které se snažily držet vysoké ceny ve svůj prospěch.

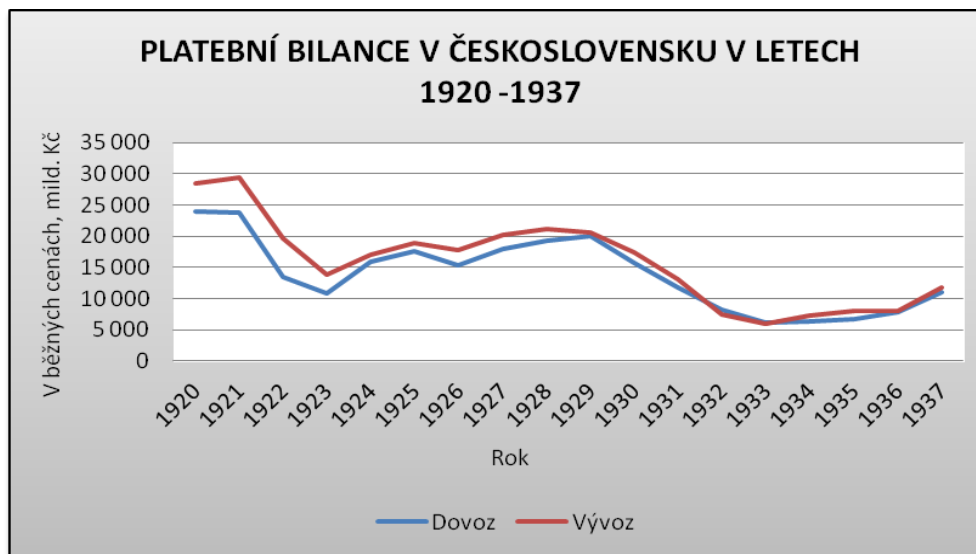
Výroba v Československu se na rozdíl od vyspělých zemí, které upřednostňovaly hromadnou výrobu, vyznačovala malosériovou nebo kusovou produkcí širokého sortimentu výrobků.

V Československu byla agrární krize vůbec prvním projevem Velké hospodářské krize. Už v roce 1928 se v zemědělství projevoval pokles cen. Proto se někteří živnostníci snažili dodávat větší počet výrobků na trh a zároveň omezovali vlastní spotřebu, jež souvisí s poklesem odbytu průmyslových výrobků. Agrární krize tak rozpoutala s ní související krizi průmyslovou. Kvůli nízké spotřebě muselo dojít k zastavování a omezování výroby. Krize průmyslu byla hlubší než v ostatních státech.

Důvodem byla jednak exportní charakteristika státu, ale i zastaralá technika, která jen těžko konkurovala vyspělejšími zemím. Československu chyběl investiční kapitál a banky nechtěly vydávat dlouhodobé úvěry. Přiložený graf ilustruje vývoj platební obchodní bilance v Československu.

Graf 2

Zdroj: Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*. SNTL. Praha: 1985. 04-304-85. str. 852, tabulka č. 68.⁴⁶

„Aktivní obchodní bilance v letech 1926- 29 však klesala nejen relativně ve vztahu k úhrnnému obratu, ale i absolutně.“ (Sekanina, 2004, 17)

Vývoz se tedy orientoval hlavně na lehký průmysl a potravinářské výrobky určené k široké spotřebě. Právě zde se projevila slabá konkurence vůči trhům vyspělých států.

Československé výrobky začaly být vytlačovány německými⁴⁷, a tak muselo Československo hledat nová odbytiště pro své výrobky. Orientovalo se na zámořské trhy, problémem se stal příliš drahý dovoz. Prudký spád zahraničního obchodu se projevil v roce 1931.

Už od roku 1926 neustále rostlo vnitřní zadlužení⁴⁸. Roku 1929 tvořil státní dluh 22,7 miliard korun československých. Dalším problémem byla nejednotnost daní v československých zemích. Proto K. Engliš vytvořil daňovou a rozpočtovou reformu⁴⁹, která sjednotila daně a zprůhlednila rozpočtovou politiku.⁵⁰ (Sekanina, 2004)

⁴⁶ Vlastní zpracování dat.

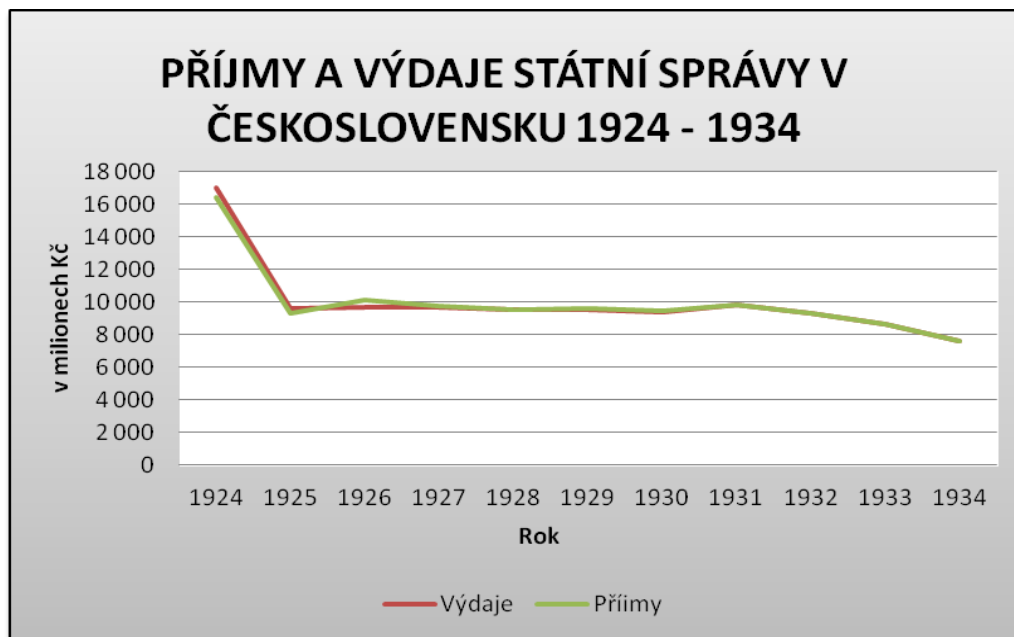
⁴⁷ Německo oslabené válkou a válečnými reparacemi se během 20. let rychle zotavuje a omezuje svůj import z Československa.

⁴⁸ Od roku 1926 již sice není státní rozpočet deficitní.

⁴⁹ Členěna do 4 oddílů: „... rozpočet státní správy, hospodaření státních podniků, nevýdělečné hospodářské subjekty státní správy a rozpočet státního dluhu.“, daň. reforma: „... sjednocovala daňový systém na celém území státu.“ snížil daňové zatížení podnikatelů, zvýšeny přímé daně (daně ze mzdy, z výdělků drobných výrobců), upravena dotační politika pro obce, okresy a země, „Modernizace československé daňové soustavy vytvářela lepší podmínky pro podnikatelskou činnost, a tím i pro hospodářský rozvoj vůbec.“ (28)

⁵⁰ Viz SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. (12, 28, 34–36, 49–51)

Graf 3

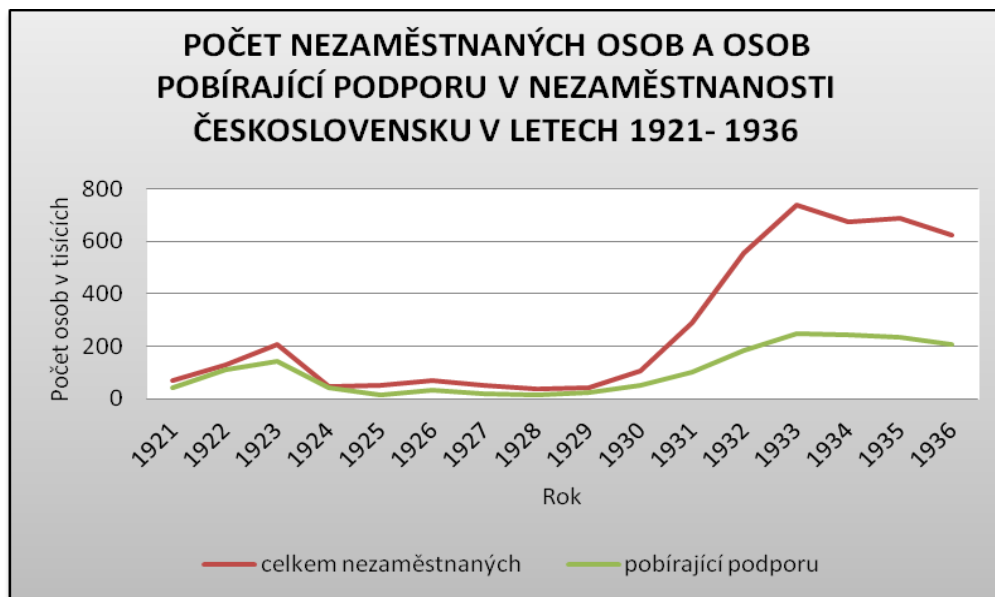
Zdroj: Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*. SNTL. Praha: 1985. 04-304-85. str. 831, tabulka č. 17.⁵¹

Situace krize nejvíce ovlivnila malovýrobce, kteří nebyli schopni konkurence. Též zemědělci patřili mezi největší dlužníky. V hmotné nouzi se ocitla i největší sociální skupina, dělníci. Omezení výroby způsobovalo polozaměstnanost a nezaměstnanost.⁵² Kárník uvádí, že nejvyšší počet nezaměstnaných byl v únoru roku 1933. V tomto měsíci uvádí statistiky 920 000 nezaměstnaných. Ve skutečnosti se stav odhadoval na 1 300 000 osob. Navíc podpory v nezaměstnanosti dostávala přibližně polovina nezaměstnaných. (Kárník, 2003, 49–50)

⁵¹ Vlastní zpracování dat.

⁵² Vývoj nezaměstnanosti můžeme shlédnout v příložené tabulce č. 3

Graf 4

Zdroj: Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*. SNTL. Praha: 1985. 04-304-85. str. 833, tabulka č. 22⁵³

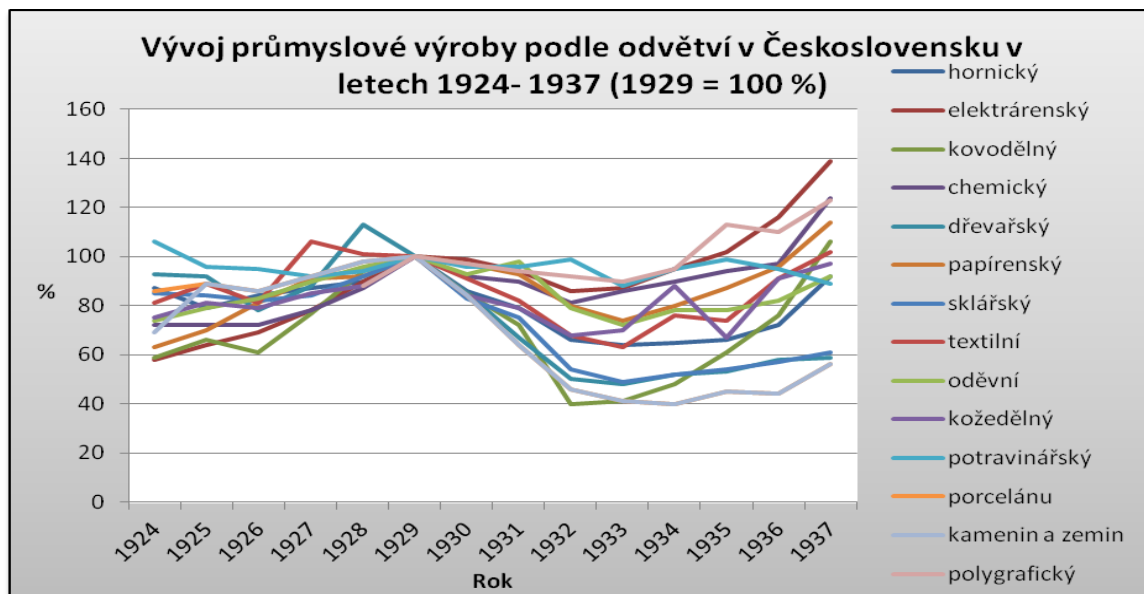
2.5 Změny v hospodářství

V zemědělském průmyslu dopadla krize nejprve na obilnářství, řepářství a chmelařství, zatímco živočišná výroba nějakou dobu odolávala. Zároveň ceny zemědělských výrobků poklesly více než ceny průmyslových. Pouze velkostatky a statky hospodařily v té době se ziskem. Jak již bylo zmíněno, neúměrně rostlo zadlužování rolnického lidu. Důležité je, že se během krize změnila struktura zemědělské výroby. Došlo ke snížení osevních ploch technických plodin: cukrovky, chmele, řepky, konopí a lnu. Na úkor toho se rozšířilo pěstování pšenice, brambor a zeleniny. Těžší průběh agrární krize byl na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, důvodem byl vyšší podíl zemědělství na hospodářství. Rovněž přelidnění vesnic v těchto oblastech později vedlo k hladovým bouřím.

Průmyslová výroba dosáhla roku 1933 dvou třetin z roku 1929. Krize nejdříve postihla odvětví lehkého exportního průmyslu, který byl koncentrován do pohraničí. Později se ve vyšší míře projevila v těžkém průmyslu. Podniky, které neobstály, rychle zkrachovaly. Ostatní se pokusily o sdružení do větších koncernů. Krize tak zároveň urychlila proces koncentrace a centralizace výroby. Výjimku tvořil chemický a energetický průmysl, kde docházelo k růstu podniků.

⁵³ Vlastní zpracování dat.

Graf 5

Zdroj: Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*. SNTL. Praha: 1985. 04-304-85. str. 845, tabulka č.52⁵⁴

V letech 1929–1933 poklesla hodnota exportu na 28,6 % a importu na 29,2 %. Došlo tedy k menší výměně zboží. Export znesnadňovala vysoká hodnota koruny. Vláda monopolizovala československý trh pro domácí výrobky. Vydala mnoho vládních opatření proti dovozu cizích výrobků. Rovněž devalvace anglické libry roku 1931 zapříčinila ztrátu československé konkurenceschopnosti. I v zahraničním obchodě v době krize došlo ke strukturální změně. Po devalvaci⁵⁵ koruny roku 1934 dochází k oživení zahraničního obchodu. Na místo potravinářských a spotřebních výrobků se zvyšuje dovoz surovin nových výrobních odvětví (ropa, rudy, kovy), strojů a zařízení. Vzestup vývozu pozorujeme u hutnických výrobků, jež nahradily tradiční výrobky. Protože zahraniční obchod s Německem a s Rakouskem slábne, orientuje se Československo převážně na Velkou Británii a na USA.

V roce 1931 se také projevila finanční krize. Vzhledem ke stagnaci krátkodobých zahraničních úvěrů, dochází k úvěrové krizi v ČSR. Aby banky nezkrachovaly, zvyšují úrokovou míru. Na druhou stranu, tak dochází k začarovanému kruhu, neboť dlužníci nejsou schopni splácet.

„Jediným východiskem z těžké úvěrové krize bylo snížení dlužného břemena devalvací měny, neboť skutečná základní příčina znehodnocení měn spočívala v obrovské zadluženosti v důsledku poklesu cen.“ (Sekanina, 2004, 52)

⁵⁴ Vlastní zpracování dat.

⁵⁵ Devalvace- snížení obsahu zlata v měnové jednotce peněz.

Návrh K. Engliše devalvovat měnu se prosadil až v roce 1934. Obsah koruny byl snížen o jednu šestinu. Devalvace koruny měla příznivý účinek na oživení vývozu.⁵⁶

V průběhu krize můžeme sledovat nucený přechod od hospodářského liberalismu k monopolistickému hospodářství. Beznadějnost a ztráta víry v udržení kapitalismu a s ním spojenou demokratickou formu vlády se promítaly do stále širší vrstvy obyvatel.

Fašistická diktatura se nabízela jako jedna z možných alternativ, jak vyjít z tohoto „*hospodářského problému*“ státu. Německo totiž neprodělalo tak hlubokou krizi a hlavně se z ní dostalo dříve než Československo. Samozřejmě, že důvodem nebyla forma vlády. Fašistické hnutí nemělo v Československu zprvu nějak velikou základnu, ovšem politika ústupků velmocí dovedla Československo až na samý okraj své existence.

Další šanci, jak se vyhnout krizi, vysvětlovala komunistická strana, která si získala rozsáhlou masu příznivců, hlavně z řad dělnictva, maloburžoazie a chudého rolnictva. „*Tak již v letech hospodářské krize se začaly vytvářet důležité předpoklady vítězné revoluce v letech 1945- 1948. S určitým historickým odstupem tato revoluce realizovala proletářské východisko z krize.*“ (Lacina, 1984, 177)

2.6 Vývoj během okupace

Zabráním československého pohraničí Německem došlo ke ztrátě třetiny půdy a více jak jedné třetiny obyvatel. V celém světě dochází k zpomalení hospodářského růstu, ale české země jsou nejvíce deformovány německou vládou.

Co se týče zemědělství, nebylo příliš zasaženo a to hlavně proto, že úrodné oblasti se nacházely ve vnitřní části země. V pohraničí se však nacházely uhelné revíry a některé významné podniky. Po zabrání území si sousedící země nárokovaly vše, co jim bylo k užítku. Není divu, že země přišla o 62% těžby, 52% papírnictví, 61% textilu. Velkou ztrátou byly například Třinecké železárny, strojírenské závody firmy Rinthoffer-Tatra. Zbrojní, letecký a automobilový průmysl zůstal převážně zachován Československu.

Okupace pohraničí Německem oslabil hospodářství republiky. Ztratila 40 % průmyslové výroby. Republika tak přišla o většinu báňského, sklářského, papírenského a textilního průmyslu. Značně omezena byla těžba hnědého a černé uhlí. (Olivová a Kvaček, 1967, 331)

---

⁵⁶ Více o tom SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9. (28, 40–54)

Dne 30. září 1939 započalo drancování zlatých rezerv Národní banky československé. Kurz koruny byl zcela ovlivněn kurzem německé marky.

3 Nejvýznamnější ekonomové 30. let 20. století

V počátcích Československa naráží nově se formující ekonomika státu na řadu problémů⁵⁷. S tím vzniká potřeba nových ekonomických teorií. Tato kapitola by měla nastínit vývoj ekonomického myšlení v Československé republice ve 20. a především ve 30. letech. Zároveň pak představit nejdůležitější osobnosti ekonomie, které se ve svých dílech věnovali hospodářské krizi a přiblížit ekonomický směr, jímž se zabývali.

3.1 Vývoj ekonomického myšlení před krizí

Než začnu charakterizovat nejdůležitější ekonomické směry, pokusím se nastínit dosavadní vývoj ekonomického myšlení před Velkou hospodářskou krizí.

Příznivé podmínky pro rozvinutí českého ekonomického myšlení začínají vznikat až rozdělením pražské univerzity na českou a německou část. Zprvu ho ovlivňují hlavně nejvýznamnější ekonomické směry z ciziny a autoři, kteří jsou blízcí českému prostředí. „*Byl to především vliv historické školy, pak pronikání sociálních aspektů do klasické ekonomie a posléze silný vliv rakouské subjektivní školy.*“ (Vencovský, 1997, 328)

Lze říci, že do světové hospodářské krize převládal přístup klasické a neoklasické ekonomie.⁵⁸ Klasická ekonomie předpokládá, že existuje „*neviditelná ruka*“⁵⁹, která řídí volný trh. Pružnost cen má koordinovat akce ekonomických subjektů. Ceny by se měly rychle přizpůsobovat, aby byly schopny vytvářet rovnováhu nabídky a poptávky.

Během světové hospodářské krize vznikají pochyby o neoklasickém přístupu. Celosvětová deprese přispěla k názoru, že samoregulační tržní síly nejsou schopny vrátit ekonomiku do rovnovážného stavu.

„*Vyvstala potřeba nové ekonomické teorie, neboť převládlo přesvědčení, že neviditelná ruka trhu selhala a že klasická teorie neodpovídá ekonomické skutečnosti.*“ (Jurečka, 2010, 21)

Postupně vzniká ve světě nová ekonomická teorie tj. keynesovská ekonomie⁶⁰. Ta na rozdíl od neoklasické teorie nepředpokládá pružnost cen a v důsledku toho ani

---

⁵⁷ Viz první a druhá kapitola.

⁵⁸ Neoklasická ekonomie se od klasické liší obohacením o marginalistické teorie (teorie mezního užítku a teorie mezní produktivity).

⁵⁹ Princip- který zavedl A. Smith (zakladatel klasické ekonomie). Tento princip můžeme vysvětlit následovně: jedná-li každý jednotlivec podle svého ekonomického zájmu, měla by ekonomika jako celek fungovat. (Jurečka, 2010,20)

⁶⁰ Tvůrcem keynesovské ekonomie byl John Maynard Keynes (1883–1946). Důležitým dílem pro vznik tohoto směru byla Keynesova Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (1936).

samoregulační schopnost ekonomiky. Zdůrazňuje nutnost vládních zásahů do hospodářství.

Rozdělit tehdejší ekonomy je značně složité. Nejen, že se někteří věnovali pouze teorii, jiní zase stáli v čele hospodářské politiky a teorie pro ně byla téměř zanedbatelná.

Robert Holman hodnotí československé myšlení následovně: „*Originální příspěvky ke světovému ekonomickému vědění jsou ovšem spíše ojedinělé. Vedle zprostředkovatelské úlohy plnili se střídavými úspěchy čeští ekonomové obvykle těž významné úkoly praktické, ať už ve formulaci hospodářské politiky státu či ekonomické strategie politických stran.*“

Následující vybrané ekonomy můžeme rozdělit podle názorových proudů, který u nich převládal.⁶¹

„...*fakticky vznikají dvě názorové školy vymezené autoritami Karla Engliše a Josefa Macka.*“ (Holman, 2005, 497)

3.2 Významní teoretičtí ekonomové

Mezi představitele českého keynesiáství řadíme Josefa Macka, Jaroslava Nebesáře a Karla Mainwalda.⁶²

3.2.1 Josef Macek

Josef Macek jako člen československé sociálně demokratické strany dělnické stál na straně umírněné levice.

Sám o sobě říkal, že není přívrženec keynesiánského směru, spíše vidí keynesiáství jako jedno možné řešení hospodářské situace 30. let.

Vencovský uvádí, že Josef Macek bývá označován jako hlavní představitel „*českého keynesiánského myšlení třicátých let*“. (Vencovský, 1997, 252)

Faktem je, že Macek byl nakloněn novým proudům přicházející z ciziny. Mezi hlavní osobnosti, u kterých čerpal inspiraci, patřil především J. M. Keynes⁶³, ale také například G. Cassel, M. Weber⁶⁴ nebo H. Dalton, atd.⁶⁵

---

⁶¹ V této části využívám děl: JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3258-9. (20–21); HOLMAN, Robert a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9. (497, 502–503)

⁶² Nejedná se přímo o zástupce keynesiáství, tento směr však ovlivňuje jejich názory. Pozn.: vysvětluji níže.

⁶³ **John Maynard Keynes** byl anglickým ekonomem, profesorem na Cambridgeské univerzitě. V roce 1940 se stal poradcem ministra financí Velké Británie. Dále byl např. členem správní rady Bank of England. (Holman, 2005, 353)

Sám si podle svého uvážení vybíral to, co bylo podle něj „správné“⁶⁶.

Životopis

Josef Macek se narodil 13. září roku 1887. V roce 1911 vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovi v Praze⁶⁷, poté ještě studoval semestr na univerzitě v Berlíně v letech 1913–1914. Po krátkém působení jako advokát, zaměstnanec na ministerstvu zemědělství a pracovník Pozemkového úřadu byl v roce 1926 jmenován profesorem Vysoké školy obchodní v Praze, kde působil až do roku 1949. (Sojka, 2002, 185)

Co se týká jeho politické angažovanosti, byl velice aktivní. Roku 1917 vstoupil do Sociálně demokratické strany, ale zakrátko z ní na čas vystoupil. V roce 1919 spoluzaložil Socialistickou stranu československého pracovního lidu. Roku 1924 se však vrátil do ČSDSD. Od roku 1929 do roku 1939 zastával funkci poslance Národního shromáždění a přitom působil jako redaktor *Nové doby*. I přes Mackovo obrovské sociální cítění byl stejně jako mnozí intelektuálové⁶⁸ označen za odpůrce marxismu. V roce 1949 emigroval⁶⁹ do USA, poté žil v Kanadě. Působil zde jako profesor na mnoha univerzitách. (Vencovský, 1997, 254–255)

Základní bibliografie:

Mravní názory A. Smitha (1915)

Znárodnění a zlidovění české půdy (1918)

Problém Ceny v socialismu (1921)

Demokracie v hospodářství (1924)

Socialismus (1925)

Základy sociální politiky (1925)

Práce, peníze a politika (1932)

Kam se poděli peníze (1933)

Za hospodářskou obnovu státu (1935)

Sociální ekonomika

Dědictví marxismu (v anglickém jazyce vyšlo: *An Essay on the Impact of Marxism*)

---

⁶⁴ **Max Weber** (1864–1920) – německý ekonom, filozof, sociolog a historik. Snažil se o komplexní výklad společenských jevů. Byl představitelem druhé generace mladší historické školy. Jako významné dílo můžeme uvést *Protestantská etika a duch kapitalismu* (1930). (Sojka, 2002, 300)

⁶⁵ VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno: Universitas Masarykiana, 1997. Heureka. ISBN 80-210-1624-8. (252, 256)

⁶⁶ Tyto lidé jsou nazývány eklektiky. (Vencovský, 1997, 256)

⁶⁷ Josef Macek byl jako jeden z mnoha významných ekonomů posluchačem Albína Bráfa.

⁶⁸ Macek se scházel s „pátečníky“ Karla Čapka.

⁶⁹ Spolu se svou ženou prchal v noci na běžkách přes Šumavu. To mu už bylo více než šedesát let.

J. Macek spojoval nástup krize s hlukem nahodilých jevů. Krizi viděl jako následek špatné peněžní a úvěrové politiky vyplývající z nesprávného pojetí peněz.⁷⁰ Neuznával vázanost na zlato a upřednostňoval ústup od zlaté měny a zvýšení emise bankovek - snížit úrok a usnadnit tak podnikání. Zlevnění nových půjček pomocí operací na volném trhu by mělo být nástrojem dlouhodobých levných úvěrů.

Ochranářská celní politika podle Macka rozbila mezinárodní obchodní vztahy. „Sobecká“ politika kartelů a monopolů prosazovala své ekonomické zájmy na úkor společnosti.

Veškeré naděje vkládal do hospodářského podnikání státu, které by mělo snížit nezaměstnanost a oživit hospodářství státu. Navrhoval hospodárné využití pracovních sil, rozsáhlá investiční činnost veřejných prací měla nahradit soukromou.

Macek byl zastánce družstevnictví, jako určité formy spolupodnikání. *„Prvním stupněm vývoje nového pracovního zřízení měla být spoluúčast dělníků na zisku, jíž se budou postupně stírat rozdíly mezi vlastníky a jejich zaměstnanci, a vzniknou tak předpoklady pro harmonii ve společnosti“*

Nedostatečnou spotřebu vidět v klesajících cenách. *„Podle J. Macka mají klesající ceny právě opačný vliv na koupěchtivost nežli ceny nízké.“* (Sekanina, 2004, 90)

Lidé tak stále vyčkávají, což omezuje spotřebu.

„Definitivní odstranění rozporu mezi výrobou a spotřebou mělo být dosaženo vytvořením sítě spotřebních družstev, ...“ (Sekanina, 2004, 91) Toto Mackovo pojetí směřuje k pozvolnému přechodu v socialismus.⁷¹

Významným rysem J. Macka bylo to, že nadřazoval celospolečenskou hodnotu nad úzce ekonomickou.

Konkrétně mu šlo hlavně o hospodářské blaho všech obyvatel.

Mackova ekonomická teorie je spojena spíše s praktickou hospodářskou politikou.

Trval na potlačení soukromého podnikání, které považoval někdy až za bezohledné vůči zaměstnancům.⁷² Zastával sice družstevní podnikání, ale zároveň odmítal některé

---

⁷⁰ Mackovo pojetí peněz bylo nominalistické stejně jako Englišovo.

⁷¹ Blíže v SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. (88–91)

⁷² Odmítal podnikání, které narušuje společenské zájmy. (Vencovský, 1997, 259)

teorie K. Marxe⁷³. Byl pro sociální soutěž tzv. družstevního základu, kde byly ceny určovány konkurencí. (Sojka, 2002, 185–186)

Požadoval „...*odstranění rozsáhlého pozemkového vlastnictví šlechty a církevní hierarchie*“⁷⁴ (Vencovský, 1997, 257)

V keynesiánství uvítal Macek „...*výklad vztahu mezi úsporami a investicemi*...“ a jeho „...*výklad peněžní a rozpočtové politiky*.“

Důležité je, že veřejné investice viděl jako výdaje, které „...*vedou k aktivaci celé ekonomiky*...“. (Vencovský, 1997, 258) Nemyslel si, že je potřeba tyto výdaje omezovat.

Jak Engliš, tak Macek byli proti zavedení zlaté měny. Macek odmítá různá teoretická vymezení peněz. Pro něj definice peněz odráží pouze funkce, jinak řečeno peníze jsou to, co plní jejich funkce. V peněžní politice byl nominalistou⁷⁵.

O zlaté měně hovoří jako o sociálním zlu a přežitku z doby barbarské.

Naopak do sporu s Englišem se dostává hlavně kvůli rozdílnosti jejich názorů na činnost centrální banky⁷⁶. Macek zde zastává názor, že emisní politika centrální banky (stejně jako měna) nemůže být neutrální k hospodářské politice v době krize. A naopak by se měla snažit podpořit svými možnými prostředky hospodářskou politiku státu. Neboť jejím úkolem je starat se o hospodářský život státu a zabezpečit dostatek peněz v oběhu.

Macek odmítá názor, že investice je možné poskytnout jen z úspor. A právě cedulová banka by měla poskytnout úvěr k investičním účelům. Zároveň by měla využít operace na volném trhu⁷⁷.

Rovněž byl proti deflační politice, neboť klesání cenové hladiny (cen) odrazuje od nákupu. Důvodem je prý čekání na další cenový pokles. To potom může způsobit nahromadění skladů, následně omezení výroby a s tím spojená zvyšující se míra nezaměstnanosti a následné šetření.

Jednou z příčin krize (podle Macka) byla špatná hospodářská politika. Stát by neměl trvat na nutnosti vyrovnaného státního rozpočtu, ale snažit se posílit aktivitu

---

⁷³ Macek odmítal Marxovi teorie nadhodnoty, třídního vykořisťování, třídního boje a zespolečenštění výrobních prostředků a státní monopol. (Vencovský, 1997, 257)

⁷⁴ Půda měla být vyvlastněna bez náhrady a nadále pronajímána státem.

⁷⁵ Kupní síla podle Macka nezávisela na materiálu peněz. Důležité bylo to, co člověk musí dát, když peníze dostává. A naopak co za ně dostává, když peníze vydává. (Vencovský, 1997, 271)

⁷⁶ Vyplyvá i z kapitoly 5.3

⁷⁷ „...*operace na volném trhu, nákup a prodej státních obligací emisní bankou, která i tím to způsobem ovlivňuje peněžní oběh v zemi*.“ (Vencovský, 1997, 398)

hospodářství. Tudíž i schodek státního rozpočtu je podle něj vítaný, pokud je ve výsledku podpořeno hospodářství.⁷⁸

3.2.2 Karel Maiwald

Jedním z hlavních představitelů keynesovské ekonomie před druhou světovou válkou byl i Karel Maiwald. Byl stoupencem znárodnění vybraných odvětví národního hospodářství, ale nepovažoval za nutné odstranění veškerého soukromého vlastnictví. Po roce 1945 uvítal směřování státu k socialismu, ovšem v roce 1948 emigroval do Velké Británie. Byl vysloveně proti socialistickému modelu centrálního hospodářství. Maiwald byl také kritikem liberalismu, často polemizoval s K. Englišem ohledně jeho teologického přístupu k ekonomice. (Sojka, 2002, 187-188)

Životopis

Karel Maiwald se narodil v roce 1902 v Oslavanech u Brna. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Hostoval na britských a amerických univerzitách. Působil ve Státním úřadu statistickém. V roce 1938 byl jmenován profesorem národního hospodářství. V roce 1945 se stal předsedou Státního úřadu plánovacího a v letech 1945–1946 zastával funkci poslance prozatímního Národního shromáždění. V roce 1948 emigroval do Velké Británie, kde působil na katedře aplikované ekonomie Cambridgeské univerzity. Zemřel v roce 1979. (Vencovský, 1997, 292–293)

Základní bibliografie:

Co stály sanace bank (1936)

Hospodářský život a úvěr (1937)

Vnitřní obchod během poslední hospodářské krise na území protektorátu a dřívějšího Československa (1947)

Maiwald též kritizoval politiku Československé národní banky a mnohé Englišovy názory.⁷⁹ Naproti Mackovi a Nebesářovi stál proti operacím na volném trhu a snižování úrokových sazeb, jež podle něj vede k oslabení sklonu k spořivosti obyvatel. (Vencovský, 1997, 293)

---

⁷⁸ Více o tom VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno: Universitas Masarykiana, 1997. Heureka. ISBN 80-210-1624-8. (257, 262, 271, 280, 282, 286)

⁷⁹ Články zabývající se vzájemnou polemikou mezi Englišem a Maiwaldem můžeme najít v *Obzoru národohospodářském* č.7, 8, 9, 10 (1932), *Sociologické revui* č.1 (1932) nebo ve *Sborníku věd právních a státních* z roku 1938 a 1947. (Vencovský, 1997, 293)

3.2.3 Jaroslav Nebesář

Jaroslav Nebesář se též zabýval hospodářskou problematikou, přesněji se soustřeďoval na otázky investic, úspor a kapitálu. Kriticky se stavěl k politice Národní banky i k doporučení Engliša. Po druhé světové válce se jeho názory v politickém spektru posouvají více doleva. Prosazoval demokratické plánování a možnost vytvoření demokratického socialismu. (Sojka, 2002, 218–219)

Životopis:

Jaroslav Nebesář se narodil v roce 1882 v Německém Brodě⁸⁰. Po ukončení právnické fakulty Univerzity Karlovy se sice věnoval advokátní praxi, ale zároveň se zabýval národohospodářskými otázkami a ekonomickou teorií. Stal se členem sociální demokracie. Po druhé světové válce se stal předsedou a poté guvernérem dočasné správy Národní banky československé. V letech 1950–1952 byl jmenován guvernérem Státní banky československé. V roce 1954 byl odsouzen na 15 let vězení, ovšem o dva roky později byl propuštěn. Zemřel v roce 1958. (Sojka, 2002, 218–219)

Základní bibliografie:

Nové cesty úvěru (1936)

Úspory a investice (1939)

Úrok v řízeném hospodářství (1948)

Stejně jako Josef Macek byl zásadně pro podpořit hospodářství veřejnými investicemi. „...každá investiční činnost vytváří postupně další a další důchody, že se tím multiplikuje – násobí kupní síla vložená v penězích do financované investice; spotřebitelé vydávají své důchody na různé nákupy, přeměňují jejich určitou část do dalších důchodů atd...“ (Vencovský, 1997, 291)⁸¹

Tento způsob růstu cenové hladiny, stejně jako úvěrovou expanzí, nevede podle Nebesáře k inflaci. (Vencovský, 1997, 292)

3.2.4 Karel Engliš

Karel Engliš byl jednou z nejvýznamnějších osobností československé ekonomie. Jednak byl zakladatelem originální národohospodářské teorie, zároveň se prakticky podílel na finanční a měnové politice Československa.

⁸⁰ Později byl přejmenován na Havlíčkův Brod.

⁸¹ Více Nebesář, Úspory a investice, 1939, s. 67- 71 (Vencovský, 1997, 291)

Životopis

Narodil se 17. srpna 1880 v Hrabyni u Opavy. I přes nedostatek finančních prostředků rodiny studoval na gymnáziu v Opavě. V roce 1904 absolvoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde byl též jako Alois Rašín žákem Albína Bráfa⁸². Zároveň studoval na univerzitě v Mnichově. Po studiích se nejprve se stal pracovníkem Zemského statistického úřadu v Praze, dále pracoval jako administrativní pracovník na ministerstvu obchodu ve Vídni. V roce 1911 se stal profesorem národního hospodářství na české Vysoké škole technické v Brně.

Politicky se angažoval v Lidově-pokrokové straně. V roce 1913 se stal poslancem Moravského sněmu. V roce 1918, po sloučení stran, se stává členem Kramářovy Strany národní demokracie a vede „zvláštní kancelář moravsko-slezskou“. (Vencovský, 195) Stává se poslancem Národního shromáždění, v šesti vládách byl ministrem financí. V roce 1925 se rozchází se stranou a pokládá i svůj poslanecký mandát. Od roku 1934 do roku 1939 byl guvernérem Národní banky československé.

Zasloužil se o založení Masarykovi univerzity v Brně⁸³, zároveň se stal jejím rektorem v letech 1919–1920 a do roku 1939 profesorem národního hospodářství. Období druhé světové války věnoval k dopracování své teleologie do noetické logiky. Po roce 1945 se nakrátko vrátil k pedagogické praxi, ale už po únoru roku 1948 rezignoval na své funkce a odešel do důchodu. V roce 1952 musel opustit Prahu a odstěhovat se do rodné Hrabyně, kde v chudobě zemřel v roce 1961.

Za svoji celoživotní práci byl oceněn Řádem T. G. M., Byl založen Spolek profesora Karla Engliše a Nadace Universita Masarykiana. Dnes je každoročně udělována Cena K. Engliše. (Vencovský, 1997, 194–197)

Základní bibliografie⁸⁴:

Peníze (1918)

Základy hospodářského myšlení (1925)

Národní hospodářství (1924), také v německém jazyce (1927)

⁸² **Albín Bráf** (1851–1912) byl profesorem národního hospodářství na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Působil také jako politik. Byl ministrem zemědělství v rakouské vládě. (Sojka, 2002, 39)

⁸³ Společně s Aloisem Jiráskem inicioval založení Masarykovi univerzity v Brně. (Vencovský, 1997, 195)

⁸⁴ VENCOVSKÝ, František. Dějiny českého ekonomického myšlení, str. 198–199

Otázky a názory (1926), také v německém jazyce (1927)

Finanční věda (1929), také v německém jazyce (1931)

Teleologie jako forma vědeckého poznání (1930), také v německém jazyce (1930)

Theorie státního hospodářství (1932), také v německém jazyce (1933- rozšířené vydání)

Světová a naše hospodářská krize (1934)

O řízeném hospodářství (1935), psáno v německém a maďarském jazyce

Soustava národního hospodářství (1938), dvousvazkové dílo

Hospodářské soustavy (1946), rozšířené vydání (1990)

Malá logika (1947)

Věčné ideály lidstva (1992)

K. Engliš vychází z „...teleologické teorie o rovnovážném pořádku uvnitř i vně určitého hospodářského celku (národního hospodářství), který je souborem prostředků k dosažení určitého cíle.“ (Sekanina, 2004, 81)

K. Engliš je základem každé vědy noetika⁸⁵. V této souvislosti se inspiruje Kantovo noetikou⁸⁶. Kant rozeznával dvě formy poznání tj. ontologická forma poznání (vidíme svět jaký je) a normologická forma poznání (vychází z povinnostního subjektu, svět jaký má být)⁸⁷. K. Engliš přišel s třetí formou poznání, tj. teleologickou⁸⁸ (svět, jaký je chtěn).

„Aplikaci teleologické formy poznávací na hospodářství, respektive na hospodářskou vědu – je-li hospodářství obsahem – vzniká teleologická teorie národohospodářská.“ (Venkovský, 1997, 201)

Englišovy hospodářské soustavy se polarizují na individualistický směr (zde je subjektem člověk a účelem osobní uspokojení) a solidaristický směr (účel sledovaný

---

⁸⁵ Tj. základní ujasněnost pojmů (Venkovský, 1997, 199)

⁸⁶ Vychází z Kantovy myšlenky „...že naše empirické poznatky jsou syntézou dvou částí: intelektuální formy a smyslového obsahu.“ (Venkovský, 1997, 199–200) Jednodušeji: Každý z nás vidí stejnou realitu jinými očima, jde o to jaký způsob pozorování volíme.

⁸⁷ Více Venkovský, Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948, 200-201

⁸⁸ Pochází z řeckého slova telos tzn. Účel, cíl. Sledujeme chování všech subjektů (účelnost, záměrnost). (Venkovský, 1997, 201)

centrálním subjektem je objektivní). Má-li člověk pečovat sám o sebe, potřebuje volnost (kapitalismus), je-li ale předmětem cizí péče nemůže mít vládu nad statky ani volnost v upotřebování svých představ (komunismus).

*„Englišova teorie hospodářské rovnováhy tak vyžaduje rovnováhu na čtyřech trzích- na trhu statků, kapitálu, pracovních sil a deviz.“*⁸⁹(Sekanina, 2004, 82) Porucha na jednom z trhů se poté odrazí do poruchy celého hospodářského organismu. Podle Engliše může k narušení dojít i státním zásahem do ekonomiky.

Na rozdíl od ostatních ekonomů vidí krizi, jako pozitivní jev. *„Síly, které ruší rovnovážný stav a jsou přínosem k rozvoji lidské civilizace, jsou naopak pozitivním jevem a poruchy a krize jsou daní lidstva za tento hospodářský pokrok.“* (Sekanina, 2004, 82)

Za hlavní problém světové hospodářské krize považoval zlatou deflací. *„Šlo především o špatnou měnovou politiku hlavních světových měnových soustav (...), která vedla ke značně nerovnoměrnému rozdělení zlatých zásob ve světě a při vzájemném spojení peněžního oběhu, úvěru i výroby zasáhla postupně ceny, výnosy i výrobu všech zemí s tržní ekonomikou.“* (Sekanina, 2004, 83)

Důkazem je podle něj to, že Československo se ocitlo v krizi právě v roce 1929, kdy přijalo zlatou měnu. Proti Englišovu názoru se staví strana Národní demokracie a Živnobanka, ty říkají že *„... přeceňuje význam zlaté měny a zlata jako deflačního faktoru v souvislosti s hospodářskou krizí.“* (Sekanina, 2004, 84)

Karel Engliš zastával neoliberalní přístup k ekonomice, na rozdíl od jeho odpůrce Josefa Macka stál proti státním zásahům do ekonomiky. V praktických otázkách se zabýval především měnovou a rozpočtovou ekonomikou. Kritizoval Rašínovu deflační politiku a prosazoval stabilizaci vnější a vnitřní kupní síly. (Sojka, 2002, 87-88)

K. Engliš měl dvě východiska z krize. První vede skrze inflační politiku. Devalvace měny by měla snížit ceny (a tím tak posílit vývoz), ale hlavně snížit úroky, v kterých viděl jádro problémů. Další východisko mělo *„... skoncovat s deflací odhodnocením koruny, ale při zachování standartu zlaté měny (devizy).“* (Sekanina, 2004, 85)

„K. Engliš viděl hlavní příčinu hospodářské krize v chybné deflační politice a zhodnocení zlata, které vedlo k náhlému a všeobecnému poklesu cen.“ (Lacina, 1984, 17)

---

⁸⁹ Úplná rovnováha je myšlena pouze teoreticky.

V době krize byl Engliš hlavním poradcem ministra financí K. Trapla⁹⁰. V roce 1933 došlo k odhodnocení dolaru. Po tomto kroku, vláda upřednostnila možnost devalvace koruny. Pro pevnou měnu byla Malypetrova vláda a Národní banka československá. Engliš vystupuje s články z Lidových novin. Lacina píše: „*Východiskem článků bylo konstatování, že kupní síla koruny na domácím trhu je menší než její zahraniční kurz, proto je výroba dražší než v cizině a československé zboží se na světových trzích těžko prodává.*“ Jako cestu k zvýšení vývozu chtěl Engliš zavést vývozní prémie a příplatky při dovozu. (Lacina, 1984, 172)

Karel Engliš byl během svého života i po něm velmi často kritizován za své teorie a názory jinými ekonomy. Časté spory souvisely s deflační, finanční a měnovou politikou. Podle Engliše by si měnová politika měla zachovat neutrální pozici, což bylo přímo v rozporu s keynesiánstvím, které říká, že emisní banka nesmí být měnově neutrální. Hlavním cílem by mělo být oživení hospodářské aktivity i za cenu zadlužování a státního deficitu. Engliš také odmítal zavedení zlaté měny. V roce 1929 se tak dostává do sporu s Aloisem Rašínem, který usiloval právě o zavedení zlatého standardu, jenž měl vést k stabilizaci měny. Rozpory se také objevily při dojednávání o devalvaci měny ve vztahu k Československé národní bance. Engliš zde viděl řešení deflačního procesu ve snížení zlatého obsahu koruny. Nejsilnější kritika však byla ze strany komunistů. Jelikož byl Engliš jedním z hlavních představitelů buržoazie a přívržencem kapitalistického řádu, byl v roce 1948 perzekuován. Nejznámější kritikou je dílo *Kritika Engliše a jeho hospodářských soustav* od Vladimíra Kadlece⁹¹. Avšak i přes silnou nepřízeň si Englišovo dílo našlo důvěru u T. G. Masaryka nebo A. Švehly. (Vencovský, 1997, 238–240)

„Ale přesto jeho stěžejní myšlenkový přínos, jehož podstatou je účelový pohled na hospodářské procesy, pohled racionálně hodnotících a účelově jednajících subjektů zůstává stále inspirativní a ustupuje implicitě do úvah řady ekonomů.“ (Vencovský, 1997, 332)

Karel Engliš a jeho teleologická teorie dále ovlivňuje řadu ekonomů, jedná se spíše o jeho žáky. Tato skupina je v některých publikacích označována jako Brněnská škola.

---

⁹⁰ **Trapl Karel** (1881- 1940) byl viceprezidentem a od roku 1926 prezidentem Poštovního šekového úřadu, který poté přebudoval na Poštovní spořitelnu. V roce 1930 se stal jejím prvním guvernérem. V letech 1931-1936 byl také ministrem financí. (Geršlová a Sekanina, 2003, 390)

⁹¹ **Vladimír Kadlec** (1912– 1998) absolvoval právnickou fakultu Karlovy univerzity. Jeho raná díla se nejprve ztotožňovala s českým keynesiánstvím, po druhé světové válce jsou již poznamenány stalinismem. Z tohoto období pochází např. dílo: *Kritika Engliše a jeho hospodářských soustav.* (Sojka, 2002, 143)

Z jejích řad můžeme jmenovat Václava Chytila⁹², Vladimíra Vybrala⁹³, Aloise Krále (viz níže), Miloše Hornu⁹⁴ a další.

3.2.5 Jan Loevenstein

Jan Loevenstein se zabýval teoretickými otázkami finanční vědy. Celý život věnoval národnímu hospodářství. Jako metodolog sice přikláněl k teologickému nazírání, ovšem v některých „drobnostech“ se od Engliše lišil. V menších studiích a člancích se věnoval aktuálním otázkám. Větší zájem ovšem věnoval metodologii a noetice ekonomie. (Vencovský, 1997, 251)

Životopis

Jan Loevenstein se narodil v roce 1886 v Hradci Králové. Byl o rok mladším bratrem velkého průmyslníka Škodových závodů Karla Loevensteina. Po absolvování právnické fakulty v Praze, se na čas vydal na studijní cestu po USA. V roce 1920 nastoupil na uvolněné místo Karla Engliše jako profesor národního hospodářství na brněnské technice. Na Masarykově univerzitě působil od roku 1926 jako profesor a od roku 1928 jako děkan právnické fakulty. Zemřel v roce 1932 ve svých 45 letech v Brně.⁹⁵

Základní bibliografie:

Cedulové bankovníctví ve Spojených státech a jeho nejnovější úprava (1915)

Daně přímé a nepřímé (1917)

Výnosové daně a progresivní metoda zdaňování (1927)

O jednotnou konstrukci finanční vědy⁹⁶ (1929)

Diagnosa a léčení světové krise. Kapitalismus na rozcestí⁹⁷ (1931)

Formální vědní odvětví teologického myšlení⁹⁸ (1932)

---

⁹² **Václav Chytil** (1907- 1980) vystudoval právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde byl žákem Karla Engliše. Po ukončení studia v roce 1931 pracoval ve finanční správě v Brně, dále v ústředí Národní banky československé v Praze. Stal se profesorem národního hospodářství na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a později roku 1968 také na Karlově univerzitě. V letech 1945–1948 byl poslancem za Československou stranu lidovou. Následně byl obviněn z velezrady a strávil 9 let ve vězení.

Analyzoval výklad Englišovy noetiky a polemizoval nad ní. Významná díla byla Teleologické pojetí národohospodářské vědy (1935), dále Universalismus jako metoda hospodářské vědy (1938).

⁹³ **Vladimír Vybral** (1902-1980) po ukončení právnické fakulty Masarykovy univerzity studoval na univerzitě v Berlíně. Od roku 1938 byl profesorem finanční vědy a finančního práva na Masarykově univerzitě. Později se stal i děkanem právnické fakulty. V roce 1968 byl členem České národní rady a v roce 1969 poslancem Sněmovny národů za Československou stranu lidovou (Vencovský, 1997, 244)

⁹⁴ **Miloš Horna** (1897– 1958) po ukončení Vysoké školy obchodní v Praze pracoval v Národní bance československé. Později se stal docentem Vysoké školy obchodní. Po roce 1948 byl komunistickým režimem odsouzen na dva roky nucených prací a poté na 15 let do vězení. Na svobodu se již nedostal. (Vencovský, 1997, 241–243) Miloš Horna je vědecky znám hlavně díky své orientaci na peněžní a měnovou politiku. Z jeho prací je nejznámější Měnová politika (1945) a Problém měny v solidarismu (1946).

⁹⁵ Dostupné z: http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_loevenstein.htm

⁹⁶ Poznámky k Englišově kritice.

⁹⁷ Vyšlo také v anglickém jazyce.

Světová hospodářská krise a nezaměstnanost (1932)

Světová krise a podkonsum (1932)

Velká teleologie: konstrukce hospodářské noetiky⁹⁹ (1933)

3.2.6 Alois Král

Životopis

Alois Král se narodil v roce 1902. Po vystudování právnické fakulty Univerzity Karlovy pracoval ve studijním oddělení Národní banky československé. Věnoval se emisní politice centrálních bank (úvěrová politika). Z toho nejvýznamnější dílo vyšlo v roce 1936 Peníze a úrok. Což byla reakce na teoretické názory tehdejších světových ekonomů. Alois Král přejímal Englišovu národohospodářskou teorii. Po roce 1948 byl též perzekuován. Zemřel v roce 1991.

Úrok je jako cena výsledkem okamžitého poměru nabídky a poptávky, ale se zřetelem na předchozí i očekávanou nabídku a poptávku.

„...úrok je v přímém vztahu ke všem složkám hospodářské aktivity.“ (Vencovský, 1997, 249)

Proto analyzoval úrok a jeho vztahy k těmto složkám, jako např. ke spotřebě, k úsporám a k investicím. (Vencovský, 1997, 248–249)

3.2.7 Josefa Drachovský

Životopis

Josef Drachovský se narodil 31. března roku 1876 ve Švabíně u Rokycan. Též absolvoval právnickou fakultu Karlovo-Ferdinandovy univerzity, kde byl žákem A. Bráfa. Byl jmenován docentem finančního práva a finanční vědy, poté se stal profesorem. V letech 1939–1942 byl místopředsedou a v roce 1944 se stal předsedou Národní rady české. Zastával funkci proděkana děkana právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Umírá v roce 1961.¹⁰⁰

Svámi pracemi byl zaměřen, spíše na státní účetnictví a na finanční právo. Zastával konzervativní přístup, trval na vyrovnaném státním rozpočtu a ochraně trhu před zahraniční konkurencí. (Sojka, 2002, 76)

Základní bibliografie:

---

⁹⁸ K. Engliš reagoval v časopisu Národohospodářský obzor.

⁹⁹ Vydáno po smrti, J. Loevenstein zde formuloval své pojetí teleologie.

¹⁰⁰ Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/03/08/>

Principy kontroly státního hospodářství v Rakousku

Finanční rovnováha státu

Přehled finančního hospodářství v Československé republice

3.3 Některé významné osobnosti činné v praktickém hospodářství

Hospodářský život první republiky se během světové krize dostával postupně na své dno. Ovšem byly i zde výjimky, kterých se hospodářská krize nějak výrazně nedotkla. Ve vedení těchto podniků stály osobnosti, které aplikovali své ekonomické vzdělání či zkušenosti k prospěchu svých ekonomických zájmů. Důležité je i to, že tito lidé se účastnili politického života a někteří stáli v zákulisí hospodářské politiky, viz. Jaroslav Preiss¹⁰¹. Jiní zase, ačkoliv nebyli zaměřeni na ekonomickou teorii, svoji ekonomii a řízení podniku uskutečňovali s obdivem v praxi.

3.3.1 Jaroslav Preiss

Jaroslav Preiss se narodil v roce 1870 v Přešticích. Po ukončení gymnázia v Domažlicích vystudoval Právnickou fakultu na Karlově univerzitě v Praze. Poté se věnoval žurnalistice. Byl znám jako redaktor Národních listů. Od roku 1904 pracoval v Živnostenské bance. Politicky se angažoval v hnutí Omladiny. Od roku 1907 se stal členem říšské rady za mladočeskou stranu. V roce 1916 byl obžalován z velezrady, jelikož finančně podporoval odbojové hnutí a zároveň bojoval proti úpisům válečných půjček v Živnobance. O rok později byl již amnestován císařem. Po vzniku republiky se stal poslancem Národního shromáždění již za politickou stranu Národní demokracie¹⁰².

J. Preiss spolupracoval s Aloisem Rašínem na základech měnové reformy. Zde zdůrazňoval podporu podnikatelů. Stál v pozadí nostrifikace¹⁰³. Díky pozici vrchního ředitele Živnobanky¹⁰⁴ a předsedy Ústředního svazu československých průmyslníků mohl ovlivňovat hospodářskou oblast státu. S tím souvisel i zásah do zahraniční orientace obchodu. Především hájil zájmy velkých bank a průmyslových podniků. V roce 1937 odstoupuje z funkce ředitele Živnobanky, zůstává však předsedou správní rady. Po

---

¹⁰¹ Pavel Kosatík ve své knize *Bankéř první republiky: Život dr. Jaroslava Preisse* (1996) píše, že Jaroslav Preiss radil A. Rašínovi v době, kdy byl Rašín ve funkci ministra financí.

¹⁰² Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jv-preiss>

¹⁰³ Tzv. nostrifikace- jednalo se o převedení kapitálu a sídel českých podniků do Československa. Kapitál byl z velké části převeden do Živnostenské banky.

¹⁰⁴ Živnobanka vlastnila podíly největších průmyslových podniků, šlo hlavně o uhelný a ocelářský průmysl. Své zastoupení měla i v papírnickém, textilním, stavebním a potravinářském průmyslu.

Benešově demisi se stává možným kandidátem na prezidenta. V době protektorátu se snažil neustále hájit české hospodářské zájmy. Z toho důvodu je v roce 1942 vyslýchán, nakonec dostal „pouze“ vysokou pokutu. V roce 1945 byl zatčen a obviněn komunisty z kolaborace. Jeho velmi špatný zdravotní stav sice urychlil propuštění v roce 1946, ovšem dva dny na to umírá.

Velmi dobré vztahy měl s T. G. Masarykem¹⁰⁵, K. Kramářem. Naopak časté spory vedl s E. Benešem kvůli rozpočtovým a měnovým otázkám.

„Živnobanka měla rozhodující vliv v Národní bance, v Ústředním svazu československého průmyslu a konsorciu bank pro státní operace, tedy v institucích, které významně spoluurčovaly hospodářskou politiku v republice.“ (Lacina, 1984, 156) Živnobanka měla vliv na nejdůležitější monopoly. Zaujímal spíše liberalistické stanovisko. Požadovala, aby *„...se protikrizová opatření realizovala prostřednictvím samosprávných a zájmových hospodářských organizací“*. J. Preiss požaduje, aby rozhodování bylo ponecháno vedení závodů. (Lacina, 1984, 156)

3.3.2 Karel Loevenstein¹⁰⁶

Postupně se propracoval až na funkci generálního ředitele Škodových závodů. Denně pracoval ve své kanceláři až do nočních hodin. Nebýt jeho péle v neustálém vyjednávání, nejspíše by Škodovy závody neprošly tak hladce hospodářskou krizí. Za jeho vedení přešla Škodovka k novým druhům výroby. Plně se modernizovala a našla nová odbytí pro své výrobky. Loevenstein byl také členem správní rady Živnobanky a Anglo-Pragobanky a také členem Ústředního svazu československých průmyslníků. Život K. Loevensteina a jeho působení ve Škodových závodech dosavadně nejlépe vystihl Radek Diestler ve své knize.¹⁰⁷

3.3.3 Tomáš a Jan Baťové

Jak víme, mnohé podniky během krize zkrachovaly a ostatní byly nuceny omezovat výrobu kvůli nízkému odbytu. Jediným podnikem, který měl opačný vývoj, byl Baťův koncern obuvnické výroby ve Zlíně. Zvláštností tedy je, že v době deprese procházel

---

¹⁰⁵ Masaryk chtěl navrhnout Preisse v roce 1932 na ministra financí.

¹⁰⁶ **Karel Loevenstein** se narodil v roce 1885 v Hradci Králové. Byl o rok starším bratrem Jana Loevensteina (viz. níže). Poprvé v patnácti letech se setkává s K. Englišem, který si později v Loevensteinově rodině přivydělával jako domácí učitel. Studoval právnickou fakultu na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Až později začal mít zájem o bankovníctví a národohospodářskou vědu. (Diestler, 2010, 9–12)

¹⁰⁷ DIESTLER, Radek. *Příběh zapomenutého průmyslníka: Život a doba Karla Loevensteina, generálního ředitele Škodových závodů*. Praha: Grada, 2010.

Baťův podnik silným rozmachem. Po smrti Tomáše Bati¹⁰⁸ v roce 1932 převzal firmu jeho nevlastní bratr Jan Antonín Baťa¹⁰⁹. Důvodem této prosperity byla i Soustava řízení Baťa¹¹⁰.

Krizi výroby překonal T. Baťa tím, že snížil ceny výrobků na polovinu, což se neobešlo bez snížení mezd rovněž o polovinu. Na druhou stranu dokázal zaměstnancům pomoci ve snížení nákladů na jejich základní životní potřeby. Protože se ceny pohybovaly velmi nízko, bylo zaručeno odstranění konkurence a zvýšení poptávky. V době krize byla zahájena výroba pneumatik, letadel, hraček, atd. Samozřejmě zde byly podstatné rozsáhlé investice. Na rozdíl od ostatních prodejců upřednostňoval domácí prodej nad exportem výrobků. T. Baťa pro své zaměstnance vystavěl domky a bytovky ve Zlíně. Soustředil se ovšem i na mládež, podporoval systém vzdělání a praxe pro budoucí dělníky.

„Bylo-li v Evropě dvacet milionů nezaměstnaných, bylo to proto, že scházelo milion vychovaných, vyceповaných, odvážných podnikatelů, kteří by našli způsob, jak tyto lidi zaměstnat.“ (Jan Baťa)¹¹¹

„Mnozí lidé tvrdí, že nelze v naší zemi vybudovati veliké závody, protože nemáme moře a nemáme tolik uhlí a petroleje jako Amerika. Já tvrdím, že velký blahobyt amerického lidu vybudován jest především na moudrosti a pilnosti tamnějšího obyvatelstva... Chci dokázati, že i v naší zemi lze takové závody vybudovati.“ (T. Baťa, 1923)¹¹²

3.3.4 Vilém Pospíšil

Vilém Pospíšil (1873–1942) nejdříve pracoval ve Městské spořitelně pražské. Později se stal jejím vrchním ředitelem. Spolu s J. Preissem byl autorem hospodářského zákona v nově vzniklém Československu. Též se podílel na Rašínově měnové reformě a stejně jako on, byl zastáncem deflační politiky. Jako předseda Svazu československých spořitelen byl vlivným představitelem hospodářského života Československa, neboť

---

¹⁰⁸ **Tomáš Baťa** (1876- 1932) se svými dvěma sourozenci založil obuvnickou továrnu v roce 1894. Vyučil se ševcem a poté vyjel na zkušenou do ciziny. Ve svých závodech aplikoval systém H. Forda a F. W. Taylora. Zemřel tragicky při havárii letadla. (Sojka, 2002, 40)

¹⁰⁹ **Jan Antonín Baťa** (1898-1965) byl nevlastním bratrem Tomáše Bati, po němž převzal vedení firmy. V roce 1939 uprchl do Kanady, odkud organizoval zakládání obuvnických podniků firmy Baťa po celém světě. (Geršlová a Sekanina, 2003, 40)

¹¹⁰ Pro představu si dovoluji uvést, krátkou charakteristiku **Soustavy řízení Baťa**. Zaměstnanci měli podíl na zisku, čímž se zlepšovala kvalita výrobků a výkonnost zaměstnanců. Zaměstnanci si mohli své výdělky uložit v podnikové bance, to vedlo ke kapitálové nezávislosti podniku. Výroba byla plánovaná a platový systém se skládal z několika mezd (pevná, individuální úkolová, týmová úkolová, atd.). Samospráva a podnikání dílen značily určitý podíl zaměstnanců na rozhodování. (Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?itemid=6777>)

¹¹¹ Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?itemid=6777>

¹¹² Dostupné z: <http://www.tomasbata.com/biography.html?lang=cs>

spořitelny stály na druhém místě v pozici kapitálově nejsilnější skupiny peněžních ústavů. Pospíšil se stal prvním guvernérem Národní banky československé. V roce 1929 připravil převedení československé měny na zlatý základ. V letech 1920 – 1938 byl členem finanční komise Společnosti národů.

Stál proti návrhu na devalvaci koruny, po jeho přijetí podal na protest demisi z funkce guvernéra Národní banky československé. Následně byl však vládou jmenován zmocněným ministrem pro mezinárodní finanční jednání. (Geršlová a Sekanina, 2003, 283–284)

3.3.5 Vladislav Brdlík

Brdlík Vladislav (1879–1964) byl člen Republikánské strany československého venkova a národohospodář. Vystudoval chemické inženýrství, byl profesorem Vysoké školy zemědělské a lesnického inženýrství při Vysoké škole technické v Praze. Založil Zemědělský ústav účetnicko-správovědný a do roku 1946 byl jeho ředitelem. V letech 1920 – 1921 byl ministrem zemědělství ve vládě J. Černého. V letech 1926–1934 byl viceguvernérem Národní banky československé a od roku 1933 do roku 1939 se stal poslancem Národního shromáždění. V roce 1948 emigroval do Německa, poté do USA, kde založil exilovou Národohospodářskou společnost.

Jako ekonomický odborník za agrární stranu měl vliv na finanční politiku československých vlád. Zabýval se obecnými otázkami zemědělské politiky. (Geršlová a Sekanina, 2003, 51–52)

3.3.6 Jiří Hejda

Hejda Jiří (1895–1985) byl znám jako národohospodář a publicista. Studoval právnickou fakultu v Praze. V roce 1928 se stal redaktorem Lidových novin, v letech 1930–1935 Českého slova. V roce 1937 se stal generálním ředitelem ČKD, poté v roce 1939 majitelem továrny pro výrobu kuchyňských zařízení. Po roce 1945 se stal autorem národohospodářského programu České strany národně socialistické. V roce 1949 byl však zatčen a následně amnestován byl až v roce 1962. (Geršlová a Sekanina, 2003, 124)

3.3.7 Josef Kalfus

Josef Kalfus se narodil v roce 1880. Nedokončil ani svá středoškolská studia, ale i přesto ho řadíme mezi významné české národohospodáře. Od berního úředníka, přes úředníka ministra vnitra, přednostu studijního oddělení se časem vypracoval až na ministra financí v letech 1937–1945. Podporoval odbojové hnutí. Poněvadž byl členem protektorátní vlády, byl souzen s ostatními, avšak jako jediný vyšel bez trestu. Poté se

vzdálil od politické scény a po zbytek života pracoval jako firemní účetní. Zemřel roku 1955. (Geršlová a Sekanina, 2003, 153)

4 Analýza názorů na hospodářskou krizi 1929-1933

4.1 Východiska z krize vybraných politických stran

Během hospodářských krizí se dostává do popředí hospodářská politika státu. Cílem je vždy oživení hospodářství. Tato krize není výjimkou, politika opouští hospodářský liberalismus a pomocí intervence státu se snaží všemožně podpořit ekonomiku země, nebo alespoň zmírnit dopady krize. Hospodářská politika státu se během let měnila. I zde se projevuje roztříštěnost názorů politických stran. V začátcích krize se předsedou vlády stává Fr. Udržal, v roce 1932 ho nahrazuje J. Malypetr.

V této podkapitole bych chtěla představit východiska z krize nejdůležitějších politických stran, ale i případné rozdílné názory uvnitř stran. Hlavní problematikou zůstává výklad příčin hospodářské krize, neboť rozdílné pojetí vedlo k rozdílným východiskům z krize.

Určitý vliv na směr hospodářské politiky měly i okolní státy. Ve Spojených státech byl vytvořen program New Deal¹¹³, v Německu bylo nastoleno řízené hospodářství, z východu pak mohla Československo inspirovat centrálně plánovaná sovětská ekonomika.

Mezi makroekonomické cíle hospodářské politiky řadíme: cenovou stabilitu, plnou zaměstnanost, ekonomický růst, vyrovnanost platební bilance. Jurečka, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2010 zároveň uvádí, že pokud se snažíme posílit jednu z těchto složek, automaticky se tento pokus odrazí v jiné složce, ale s opačným výsledkem.

Malypetrova vláda si stanovila tři oblasti, kterých chtěla dosáhnout, aby podpořila oživení ekonomiky. Za prvé chtěla stabilizovat peněžní trh, dále obnovit pohyb kapitálu a fungování úvěrového systému a za třetí rozšířit export. (Lacina, 1984, 171)

---

¹¹³ **New Deal** je označení pro hospodářskou politiku prováděnou v letech 1933-1939 ve Spojených státech amerických. V tomto programu se jednalo vytvoření velkého počtu pracovních míst v rámci veřejných prací. Dále bylo zavedeno progresivní zdanění a přijat nový systém sociálního zajištění. (Geršlová a Sekanina, 2003, 237)

4.1.1 Komunistická strana Československa

Komunistická strana Československa viděla hospodářskou krizi, jako krizi z nadvýroby, ke které prý došlo kvůli anarchistickému rozšiřování výroby. Jako předpoklad k překonání krize viděli předčasné obnovení výrobních strojů. Sekanina píše: „...cílem získat pracující masu pro myšlenku socialistické revoluce jako východiska z hospodářské krize.“ (Sekanina, 2004, 81) Hlavním cílem tedy bylo svržení kapitalistické společnosti, kterou chtěli nahradit diktaturou proletariátu.¹¹⁴

4.1.2 Československá socialisticko-demokratická strana dělnická strana

Sociální demokracie sama o sobě neměla žádné vysvětlení ohledně příčiny krize. Hledala cestu v podobě státních zásahů. Pouze přebírala zkušenosti např. sovětského centrálního plánování. Určitý vliv měly také myšlenky Keynesa, atd. V sociální demokracii se nevyskytovali žádní ekonomičtí teoretici, až na jednu výjimku. Do popředí se dostává přední národohospodář J. Macek.

J. Macek spolu s Fr. Veselým vypracovali protikrizový Program hospodářského oživení. Tento program obsahoval požadavky na plánované zásahy státu, protideflační politiku, pro úvěrovou expanzi, tj. umožnění veřejných investic, přírážky k důchodové dani, které by byly použity pro fond nezaměstnaných, čtyřiceti hodinovou pracovní dobu, uvolnění mezinárodního obchodu.¹¹⁵

Sociální demokracie zavedla rozsáhlou státní investiční činnost. Chtěla tak nahradit nedostatečné investice. V praxi se jednalo o produktivní péči o nezaměstnané, ti se podíleli na veřejných a komunálních stavbách. (Lacina, 1984, 159)

4.1.3 Československá strana národně socialistická

Národně socialistická strana bojovala za „...upevnění stávajícího buržoazně demokratického režimu.“ Zároveň si byla jistá, že stávající hospodářský systém, již neslouží tak dobře jako dříve a je potřeba provést změnu. Tím měl být automatický přechod kapitalismu v socialismus. Tato teorie bývá nazývána „automatická socializace“.

Významným členem byl J. Hejda. Podle něj je krize pouze důsledek války, racionalizace přináší nové rozdělení výroby a zároveň posílila tendence k monopolizaci. Ve stranickém tisku Českého slova vystoupil J. Hejda s článkem Konec kapitalismu.

---

¹¹⁴ SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska. Praha: Libri, 2004. (80, 109)

¹¹⁵ SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska. Praha: Libri, 2004. (87–88)

„Podle Jiřího Hejdy bylo možné socialismus uskutečnit pouhým rozšířením vlastnictví akcií.“ (Sekanina, 2004, 97)

Na rozdíl od Engliše a Macka nespojuje pokles cen se znehodnocením zlata. Podle Hejdy bylo snížení cen zapříčiněno racionalizací, kdy se snížila spotřeba surovin, materiálu i pracovních sil. Snížení nákladů vedlo k následnému poklesu cen. Vznik krize tak viděl jako problém mezi výrobou a spotřebou.¹¹⁶

Jako východisko vidí: „...přechod k plánovité organizaci a řízení výroby i distribuce, k soustavné hospodářské intervenci veřejné moci.“ (Sekanina, 2004, 99)

4.1.4 Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu

Agrární strana se velice dlouho zabývala krizí zemědělskou. A protože usoudila, že za vznik hospodářské krize může krize agrární, snažila se co nejvíce podporovat právě zemědělství.

V té době vznikly největší celní bariéry, byly zavedeny i průmyslová cla. Právě umělé udržování vysoké cenové hladiny vedlo k snížení exportu československého zboží. (Lacina, 1984, 160)

Příčinu viděli v levné konkurenci zboží z ciziny. Požadovali proto důležité ustálení zemědělských cen, zvýšení celní ochrany, zřízení obilního monopolu, zastavení exekucí a poskytnutí daňových úlev zemědělcům, levný úvěr zemědělcům.

V agrární straně se střetávají odlišné názory k pojetí krize. Tak například Dr. Brdlík¹¹⁷ soudí, že příčinou krize jsou strukturální ekonomické poválečné změny, rozvoj techniky, sní související racionalizace výroby, cenová politika monopolů.

Příčina zhroucení cen zemědělských výrobků spočívá v zámořské konkurenci, zadluženost malých roľnictví.

Kritizoval cenovou politiku kartelů, škodlivou celní ochranu, vysokou míru bankovních úvěrů, atd. Odmítal, že příčinou je zhodnocení zlata. Stál za důslednou deflační politikou. „Požadoval především všeobecné snížení cen průmyslových výrobků na základě snížení výrobních nákladů včetně mezd.“ Chtěl tak snížit všeobecnou hladinu

---

¹¹⁶ SEKANINA, Milan. Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska. Praha: Libri, 2004. (96–99)

¹¹⁷ **Brdlík Vladislav** (1879-1964)- agrární politik, národohospodář, univerzitní profesor, ministr zemědělství. V letech 1926-1934 byl viceguvernérem Národní banky československé a v letech 1933- 1939 poslancem Národního shromáždění. (Geršlová a Sekanina, 2003, 51-52)

cenovou. Píše například, že „*Tíseň musí proniknout do všech domácností, abychom přes všeobecnou úspornost propracovali se zase do lepších poměrů.*“ (Sekanina, 2004, 102)

Brdlík, na rozdíl od ostatních agrárníků, byl proti státním zásahům a řízenému hospodářství. Avšak požadoval tvrdé snižování mezd, proto kritizoval i nepružnost mzdové politiky. Jako příklad uvádí mzdovou politiku Německa. Byl odpůrcem podpor v nezaměstnanosti. Veřejné podnikání podle něj odčerpává volné peněžní prostředky. Stejně jako Engliš zastával zásadu vyrovnaného rozpočtu. Na rozdíl od něho zastával udržení zlatého standartu.

Proti Brdlíkovi se staví do opozice dr. R. Brož, J. Vraný. V časopisu Venkov poukazovali, že deflační politika zhodnocuje dluhy a zvyšuje úrokovou míru.

Josef Vraný vystupuje pod pseudonym Hynek Penčík. Ve svém článku *Kterou cestou z krize, německou nebo angloamerickou?* se vyjadřuje proti deflační politice a prosazuje „nedeflační politiku“. Požaduje odtržení zlaté měny, uvolnění úvěru, zvýšení celní ochrany a regulaci cen státem. Vraný v článku píše „*V Americe roztácejí kola miliardami uvolněných úvěrů. U nás je roztočíme, zvýšíme-li příjmy polovice obyvatelstva, tj. zemědělcům.*“ (Sekanina, 2004, 102)

R. Brož vidí podstatu krize stejně jako Engliš v důsledcích „zlaté deflace“. Stejně jako Vraný a Engliš požadují odtržení od zlaté měny a opuštění od deflační politiky. Podle Brože by mělo zahájení velkorysé úvěrové politiky vytvořit hojnost levných peněz prostřednictvím operací na volném trhu, a tím roztočit kola nové konjunktury,... To se shodovalo s Mackovým programem. Uvádění nových peněz do oběhu, by mělo zaručit udržení stejně vysokých mezd a platů. Doporučoval německou cestu z krize. O nástupu Hitlerovy vlády píše „*...místo deflace provádí se veliká expanze úvěrů, veliká reflate platidel*“. (Sekanina, 2004, 104)

Inspiruje ho německé zbrojení v době všeobecné nezaměstnanosti, jež vidí jako způsob vytvoření peněz, zvýšení výroby a zaměstnanosti.

V agrární straně se vyhrocuje Beranovo pravicové křídlo, které požadovalo vládu tvrdé ruky. Vystupovalo pod heslem „*koaliční koncentrace pravicových sil*“.¹¹⁸

---

¹¹⁸ Více o tom SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska.* Praha: Libri, 2004. (100–104)

4.1.5 Závěr kapitoly

Opět narážíme na velmi rozdílné názory uvnitř politické scény. Přitom se všechny politické strany shodovaly v nutnosti státních zásahů. Sekanina vyčítá právě neschopnost politických stran vytvořit „...jednotný hospodářsko-politický program země...“. Říká, že „Pokud by takový program existoval, mohl sehrát v době velké hospodářské krize významnou roli v určení směru hospodářské politiky a v období následujícím pak stmelit všechny demokratické síly proti hrozbě nastupujícího fašismu.“ (Sekanina, 2004, 117) Ale dle mého názoru jak popisuje kapitola o politickém vývoji, se většina politických stran i přes své názorové rozdíly semkla právě pod hrozbou nastupujícího fašismu. Bohužel odrazit tuto hrozbu nebylo pouze v moci Československé republiky.

V čele vlády stála nejsilnější agrární strana. Chybou podle mého bylo, že upřednostňovala zemědělství jako celek, samozřejmě podle svého programu a ničemu jinému nevěnovala pozornost (viz. výše). Všechně hledala způsob, jak podpořit drobné rolnictvo a zemědělce, omezit dovoz a při tom se jim podařilo „nechtěně“ omezit vývoz. Krize se postupem let prohlubuje a v Československu vzniká krize finanční. K. Engliš předkládá možnost devalvace, která byla přijata až v roce 1934. V tomto roce byl také zřízen obilní monopol, který si dále diktoval ceny.

Po přijetí zmocňovacího zákona, byl parlament „vyškrtnut“ z rozhodování o hospodářské politice. Mnoho rozhodnutí se tím urychlilo, avšak byl narušen „demokratický parlamentní mechanismus“. „Vláda touto cestou soustředila ve svých rukou v ekonomické oblasti jak výkonnou, tak zákonodárnou moc.“ (Lacina, 1984, 169)

Hospodářská politika se formovala hlavně ve vládě, ale další oddělenou sílu představovala i národní banka.

Jak píše K. Engliš, vládní politikové se nedostatečně obklopovali ekonomickými odborníky.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Viz příloha č. 6

4.2 Názorové koncepce našich významných ekonomů první republiky

Tato kapitola by měla nastínit základní názorové koncepty významných českých ekonomů na světovou hospodářskou krizi a její projevy v bývalém Československu. A dále porovnat jejich názory na příčiny a řešení krize.

Stejně jako názory politických stran se lišily i úvahy našich čelních národohospodářů. S příchodem krize do Československa se šíří panika. Lidé vnímají projevy krize okolních států. Zejména Spojené státy americké, které zaznamenávaly obrovský rozvoj, se najednou ocitly na samém hospodářském a sociálním dně. Stejně tak v Československu předcházela konjunktura¹²⁰, která vyvrcholila v roce 1929. Obyvatelé konečně začínají žít na vyšší úrovni a samozřejmě se bojí opětovného návratu bídy. Mzdy klesají a lidé začínají šetřit. Na řadu přicházejí úsporná opatření a jiné vládní zásahy do hospodářství.

A právě v těchto letech začíná vznikat celá řada děl či menších studií o světové hospodářské krizi. A nejen to, v nejrůznějších periodikách se objevuje množství různých polemik, diskuzí či kritik jednotlivých ekonomů k tématu hospodářské krize. Zde využívám právě těchto děl, která mnohdy plně odráží tehdejší situaci na československé hospodářské scéně a jsou doplněna subjektivními názory ekonomů na ni. Avšak musíme brát v potaz to, kdy byla díla napsána. Některá vyšla v době, kdy u nás ještě nebyla krize zcela rozvinuta, a nebylo jisté, jak se dále vyvine.

Pro následující koncepcí vybírám největší odborníky z řad ekonomů. Jmenovitě jsou to osoby: Karel Engliš, Josef Macek, Jaroslav Preiss, Josef Drachovský, Jaroslav Nebesář, Karel Mainwald a Jan Loevenstein a Alois Král. O nich bylo již více napsáno v předchozí kapitole.

Hlavní metodou této kapitoly je komparace. U některých autorů využívám kompilaci více děl.

4.2.1 Jaroslav Preiss

Zde využívám Preissovo dílo *Hospodářská situace současná* z roku 1932¹²¹ a dílo Pavla Kosatíka *Bankéř první republiky*¹²².

---

¹²⁰ Viz výše

¹²¹ PREISS, Jaroslav. *Hospodářská situace současná: Řeč proslovená na manifestační schůzi československého průmyslu dne 19. května 1932 v Praze*. Praha: Tisk. podn. Ústřed. svazu čsl. průmyslníků, 1932. 24 s.

„Na rozdíl od mnohých politiků i ekonomů Preiss vnímal krizi ve všech souvislostech včetně mezinárodních a odtud odvozoval také svou představu o jejím řešení.“ (Kosatík, 1996, 124)

Podle J. Preisse se rozsah krize odrážel ve vývoji hospodářství a mezinárodních vztahů od první světové války a možno ještě před ní. Vliv měla samozřejmě racionalizace výroby, státy tak začaly být samostatné a každý chtěl co nejvíce zboží vyvážet, avšak dovoz omezovat. Ve svém díle například kritizuje požadavek splácení reparací Německa, neboť se stalo tak zadlužené díky vysokému dlouhodobému úvěru na chod státu a další splátky byly pro Německo neúnosné. Uvádí také, že si lidé zvykli žít nad poměry.

„... lehké úspěchy prvních let poválečných působily psychologicky a názorově na nás neblaze.“ (Preiss, 1932, 16)

Je důležité říci, že podle Kosatíka J. Preiss hájil zájmy především velkých bank a průmyslových koncernů. Jako vrchní ředitel Živnobanky a člen rady mnohých průmyslových koncernů je samozřejmé, že se snažil najít takové řešení krize, které by ulehčilo právě průmyslu a bankám. Naproti tomu můžeme uvést názor Josefa Macka, který se snažil najít řešení pro celou společnost a hlavně obyčejný lid.

Podle Preisse se krize snáze zdolá *„...bude-li každý na svém pracovním místě bez vášně a vzejde-li z pracovní ochoty i z vůle k obětem všech vrstev a tříd národa ona syntéza, která dává možnost zdaru.“* (Preiss, 1932, 15-16)

J. Preiss kritizuje vládu, že si netvořila státní rezervy v době konjunktury a pozdě vybírala daně.¹²³ Dále upozorňoval na neúnosnost vysokých daní, zároveň požadoval větší úspornost ve státním rozpočtu. *„...v této chvíli nutno se zříci všeho, čeho nezbytně nepotřebujeme.“* (Preiss, 1932,23) Říká, že bychom neměli zatěžovat naši budoucnost státním dluhem a navrhoval vytvoření finančního plánu.

Trval na nutnosti tvorby kladné obchodní bilance. A to takovým způsobem, že chce omezit dovoz zemědělských výrobků. Podle něj si stát musí vystačit sám s potravinovými surovinami a výrobky. Proto by se mělo ještě více zintenzivnit zemědělství. Naproti tomu trvá na udržení vývozu, ba ho chce ještě navýšit. Zachování vývozu pro něj bylo na prvním místě. Odůvodňoval to tím, jak sám řekl *„Státy jednotlivé uzavírají se naopak čím dále tím více. A proto v této situaci nutno počítati jen s vlastními silami.“* (Preiss, 1932, 25)

---

¹²² KOSATÍK, Pavel. *Bankéř první republiky: Život dr. Jaroslava Preisse*. Praha: MOTTO, 1996. ISBN 80-85872-57-9

¹²³ Proti tomuto názoru se ohrazuje Engliš (neboť byl v době konjunktury ministrem financí) ve svém článku Podstata nynější krize státních financí, *Obzor národohospodářský XXXVII*.

Velké spory měl J. Preiss s K. Englišem ohledně zřízení Reeskontního ústavu a devalvaci měny. Kosatík uvádí, že Reeskontní ústav měl pomoci získat cca dvě miliardy korun (což byla předpokládaná ztráta státního rozpočtu za rok 1933). J. Preiss se postavil proti návrhu, neboť by banky musely povinně odvést 10% ze všech vkladů. Nakonec stejně došlo k založení ústavu v roce 1934. A co se týká devalvace. J. Preiss byl vysloveně proti devalvaci měny. Bankám by se tak znehodnotily bankovní pohledávky. Důležitá pro něj byla měnová stabilita. Po přijetí zákona o devalvaci podala národní demokracie demisi. Preiss tak ztrácí přímý vliv v politice a oporu nachází v krajní pravici. (Kosatík, 1932, 132–136)

4.2.2 Josef Drachovský

K představení názorů J. Drachovského využívám jeho díla *Šest přednášek o hospodářské krizi*¹²⁴ z roku 1932. Tento soubor přednášek byl prezentován na vysokých školách, kde J. Drachovský přednášek již v roce 1931.

J. Drachovský uvádí, že „...*nová doba hojného a rychlého spojení mezinárodního,...*“ umožnila krizi tak rozsáhlé propojení v celém světě. (Drachovský, 1932, 5)

Připouští možnost vyskytnutí se určitého politického nebezpečí. „...*zeslabení státu jednoho, jest pokusem pro stát silnější, aby rozšířil snahy- vliv, ale i pro sám stát krizi postižený, aby nějakým zoufalým krokem povahy politické svým obtížím ulevil anebo alespoň pozornost své veřejnosti od nich odvrátil, jest známo.*“ (Drachovský, 1932, 8)

Stejně jako J. Preiss vidí příčinu v minulosti, avšak J. Drachovský jde ještě hlouběji do minulosti a to do doby monarchie. Konkrétněji se rozepisuje o problému státního zadlužení, které pochází od dob ještě před válkou, dále snahy státu vést soběstačné hospodářství a účastnit se přitom světového exportu¹²⁵, neschopnost rozhledu obchodu do vzdálené budoucnosti a konečně také snaha připoutat si kolonie ke svým mateřským zemím. Zde se projevovaly silné nepokoje občanů. (Drachovský, 1932, 10)

„*V tomto stavu západního pokroku technického, vzájemného uzavírání velikého veřejného zadlužení, podnikání na úvěr a bojů sociálních vypukla světová válka.*“ (Drachovský, 1932, 11)

Za války pak dochází k oživení válečné výroby, k přerušení mezinárodních styků s válčícími státy a ke vzniku soběstačnosti. Jestliže nebyly suroviny pro výrobu, odvětví

¹²⁴ Drachovský, Josef. *Šest přednášek o hospodářské krizi*. Praha: Jednota československých matematiků a fyziků, 1932. 49 s. Sbíрка přednášek a rozprav. Řada I, Extense vysokých škol pražských; 10.

¹²⁵ Stejně tak viděl problém J. Preiss, avšak v řešení krize trval právě na tomto principu.

zkrátka nevyrábělo. Dochází k zhodnocení měn a růstu inflace. Nějak takhle popisuje J. Drachovský formování hospodářství za války. Dalším problémem bylo, že poválečná výroba setrvala i v době rozkvětu. Trh se rychle nasytil a přitom si začaly konkurovat i firmy, které se během války podílely na válečné výrobě. Omezuje se dovoz, vyrábí se stejné množství, avšak se nehledí na odbyt. Dochází k poklesu měny.

Podle J. Drachovského by se mělo nejdříve spořit a až poté nahradit zničené.

Na počátku krize již J. Drachovský uvádí „*Podíváme-li se kriticky na prostředky, jichž ke zdolání krize bylo upotřebeno, shledáváme, že byla léčena spíše symptomaticky a jednotlivé prostředky do sebe vzájemně často nezasahovali, spíše někdy vzájemně se rušily.*“ (Drachovský, 1932, 41)

Mezi jeho postupy mohu uvést zvýšení důchodových daní, úprava daně z lihu, odstranění třináctých platů státních zaměstnanců. Státní podnikání by mělo dosahovat lepších výsledků, nevýdělečné podniky by se měly uzavřít. Dále navrhoval úspornou politickou reformu finanční, ochranu cen státem před dumpingem. Navrhuje opatření celního sazebníku. Je pro zvýšení daně obrátové o ½ % a uvažuje i o možnosti zavést 5-10% daň ze základů osvobozených. Dále považuje za bezpředmětné poskytovat podporu v nezaměstnanosti, ta by se měla nahradit poskytnutím práce. Stejně tak je toho názoru i J. Macek¹²⁶

4.2.3 Josef Macek

Příčiny krize nastiňuje J. Macek v díle *Současná světová krise hospodářská, politická a sociální, její příčiny*¹²⁷ (vyšlo v roce 1932), a to v první kapitole *Příčiny dnešní hospodářské krize*. Více se ovšem rozepisuje o řešení krize v jeho díle *Cesta z krize*¹²⁸ (vyšlo v roce 1935).

Příčiny krize vidí J. Macek z následků války, z té podle něj zbyly jen dluhy a pro některé státy ještě k tomu reparace. Jistou příčinou byla podle něj racionalizace, kdy stroje nahradily lidskou práci, a proto se zvýšila nezaměstnanost. Dále pokles cen zemědělských surovin v důsledku nadprodukce, naproti tomu vzrůst cen surovin pro průmysl. Tím byla způsobena rozdílná výše důchodů v těchto oblastech výroby. Kritizuje, že politika Československa podporovala vývoz i za velice nízkou cenu a naopak trvala na omezení

---

¹²⁶ DRACHOVSKÝ, Josef. *Šest přednášek o hospodářské krizi*. Praha: Jednota československých matematiků a fysiků, 1932. 49 s. Sbírká přednášek a rozprav. Řada I, Extense vysokých škol pražských; 10. (10–13, 42–44)

¹²⁷ MACEK, J., L. WINTER a J. SEDMÍK. *Současná světová krise hospodářská, politická a sociální: její příčiny, účinky a řešení*. Praha: Pražská odbočka Dělnické akademie, 1932. Dělnická výchova; VIII-X.

¹²⁸ MACEK, Josef. *Cesta z krize*. V Praze: Jan Laichter, 1935. 191 s. Úkoly dneška. Řada II; sv. 7.

dovozu. Podle J. Macka tak malý stát nemůže být úplně soběstačný. Chybu také pozoroval stejně jako K. Engliš v deflační politice státu, kdy se převážně zhodnocovaly dluhy. (Macek, 1932, 3-16)

„...deflační politika způsobila našemu státu škody strašlivé.“ (Macek, 1935, 5)

Další chybu státu pozoruje ve *„...lpění na určitém poměru koruny ke zlatu...“* (Macek, 1935, 6)

Stejně jako K. Engliš byl tedy proti zavedení zlaté měny. Demonstruje to tím, že cena zlata stejně kolísá jako cena jiného zboží.

J. Macek byl proti devalvaci, kterou navrhoval K. Engliš. Požadoval úplné odpoutání měny od zlata. Devalvace by podle něj přinesla pouze krátkodobé oživení hospodářství. Avšak také přiznává, že devalvace napomohla zahraničnímu obchodu.

Jak již bylo uvedeno výše, J. Macek vychází z Keynesese. Ten vidí jako východisko z krize v aktivní politice státu. V době krize klade důraz na veřejné investice a veřejné objednávky, je-li nedostatek investic soukromých. Tím by mělo dojít k zvýšení pracovních příležitostí a k obnovení následné koupěschopnosti obyvatel.

Jako problém na straně poptávky spatřuje J. Macek v neustálém klesání cen.

„Má-li se léčit tato krize za trvání soukromého podnikání, musí lidé ztratit jak strach, tak i naději, že všechno bude lacinější.“ (Macek, 1935, 27)

Tím má na mysli, že během klesání cen lidé s nákupem neustále vyčkávají, na rozdíl od levných cen, které se již nesníží.

Ve své knize přejímá názor Lawrence Dennise. Podle něj, by si lidé měli uvědomit, že jejich daně se odráží v životě celé společnosti a poskytují tak lepší podmínky pro život (např. vzdělání, zdravotnictví,...). I Soukromí podnikatelé by tak neměli mít pouze zájem bohatnout.

Za viníka krize označuje též správu měny. Trvá na tom, že politika cedulové banky by se měla podílet na hospodářské politice státu. *„Úkol správy měny je spolupracovat v souboru hospodářsko- politických opatření k tomu cíli, aby spolupráce ve státě i mezi státy se dobře rozvíjela,..."* (Macek, 1935, 51)

Cedulová banka by podle J. Macka měla poskytnout levnější úvěry a to operacemi na volném trhu. Trh by se tak prý zasytil hotovými penězi. Jako příklad uvádí, že v anglosaských a skandinávských zemí došlo díky tomuto postupu k oživení soukromého podnikání a bylo umožněno i veřejné podnikání. Tento postup se nelíbil K. Englišovi, ten spíše navrhoval snížit diskontní sazbu. Vláda *„...sice snížila úrok z emisních úvěrů soukromých i veřejných, ale jen starých, úvěr nový však nezlevnila,..."* (Macek, 1935, 7)

Díky tomuto snížení úvěru by se tak mohl snížit rovněž státní dluh.

Jako další postup uvádí uvolnění zahraničního obchodu například změnou celního sazebníku. Dále navrhuje reformu státní správy ve smyslu decentralizace, dát vládě právo na snižování cel, vrátit samosprávě právo k uzavírání půjček, zvyšovat příjmy. Hlavně pak nelpět na vyrovnaném státním rozpočtu, podpoří-li to hospodářskou aktivitu v době krize.¹²⁹

4.2.4 Jan Loevenstein

Svůj názor na příčiny a řešení hospodářské krize J. Loevenstein popisuje ve své knize *Diagnosa a léčení světové hospodářské krize: kapitalismus na rozcestí* (1931).

J. Loevenstein je toho názoru, že krize pramenila z racionalizace, konkrétně mechanizace a špatného způsobu distribuce.

„Podle mého pevného přesvědčení jest kořen všeho zla hledati ve vadném způsobu distribuce ve spojení s technickým pokrokem výroby...“ (Loevenstein, 1931, 106–107)

Kdy podniky vede dopředu tendence k maximalizaci produkce a neohlíží se již na odbyt. Kapitalismus tak vytváří na jedné straně zdánlivou nadprodukcí na druhé podkonsum.

Další příčiny krize vidí jako mnozí ekonomové v mezinárodním zadlužení a reparacích, v celních bariérách a navíc pak v rozvinutí tzv. splátkových obchodů. J. Loevenstein si na rozdíl od K. Engliše nemyslí, že krize vzniká deflací.¹³⁰ *„Krise nevznikla tedy podle mého mínění vzestupem hodnoty peněžní, nýbrž všeobecným poklesem hodnoty zboží.“* (Loevenstein, 1931, 40)

Podle J. Loevensteina nejsou lidé schopni konsumu, protože nemají zaměstnání, a když už ho mají, pobírají nízký důchod. Jednoduše nejsou koupěschopný. Podle něj nejde o krizi z deflace, nýbrž o krizi konsumu.

Deflace dle něj má jiný postup a to následující: při deflaci jde o vzestup zlata, následuje pokles cen a s tím je spojen pokles důchodů. Celkově je tak vyvolán pokles konzumu. Krizi konzumu odlišuje tím, že nejprve dojde k poklesu konzumentů (například vlivem racionalizace výroby, krachem burz,...), poté následuje pokles cen a tím se snižuje výroba.

---

¹²⁹ Viz o tom MACEK, Josef. *Cesta z krise*. V Praze: Jan Laichter, 1935. 191 s. Úkoly dneška. Řada II; sv. 7.(6-7, 27, 38, 47, 148–150)

¹³⁰ Dokládá to v kapitole *Obvyklá diagnosa světové hospodářské krize (teorie deflační) a její vyvrácení*. (39-49)

Podle J. Lovensteina je velmi důležité správně určit původ krize, aby se vzhledem k němu mohla zvolit účinná terapie. Neboť státy, které uplatňují deflační opatření proti této krizi, užívají například snížení platů státních zaměstnanců a zvyšují úrokovou míru, prý vede ke zhoršení poměrů. Tím má na mysli, že kdyby Velká hospodářská krize vznikla pouze zvýšením hodnoty zlata, řešením by mohla být deflační politika. Ale jelikož stanovuje příčinu v krizi konzumu, došlo by jen ke zvýšení cen a následnému omezení konzumentů. Čili deflační politiku na tomto místě vidí jako špatný prostředek k léčbě krize.

„Proti krizi konzumentů jest jediný prostředek: vytvoření dostatečně silného konzumu.“ (Loevenstein, 1931, 106)

Jako východisko z krize uvádí například zkrácení pracovní doby a umožnění tak zaměstnat více osob. Podporovat zaměstnanost a nabídnou pracovní místa. *„...žádné podpory v nezaměstnanosti bez pracovní povinnosti a pracovního výkonu...“* (Loevenstein, 1931, 115)

„Jedině účinnou ochranu kapitalistické organizace výrobní vidím v utvoření velkých hospodářských celků a ve včasném potírání a čelení nezaměstnanosti, ...“ což dále rozvíjí *„... vybudování pevného pracovního, případně investičního plánu veřejných (nouzových prací)...“* (Loevenstein, 1931, 113)

Jako další řešení uvádí potlačení paniky veřejnou mocí, neboť právě panika a nedůvěřivost lidí měla velký dopad na rozsah krize. Ohniskem prý konkrétně bylo uzavření burz.¹³¹

4.2.5 Jaroslav Nebesář

V knihách: *Nové cesty úvěru: Veřejné investice a jejich financování*¹³², 1935 a *Úspory a investice: Soubor článků 1936-1938*¹³³, 1939, se snažím nalézt J. Nebesářovo názory na hospodářskou krizi.

„Ve své práci se snažím odůvodnit přesvědčení, že jediný ústřední problém dnešní doby je problém financování veřejných investic.“ (Nebesář, 1935, 9)

Nesouhlasí s tím, že nejdříve musí být kapitál a až poté mohou přijít na řadu investice. (Nebesář, 1935, 215)

---

¹³¹ Viz o tom LOEVENSTEIN, Jan. *Diagnosa a léčení světové krize: kapitalismus na rozcestí*. Praha: Orbis, 1931. Časové otázky. sv. 13. (103–107, 113–115)

¹³² NEBESÁŘ, Jaroslav. *Nové cesty úvěru: veřejné investice a jejich financování*. Praha: Čin, 1935. Program; sv. 20.

¹³³ NEBESÁŘ, Jaroslav. *Úspory a investice: soubor článků 1936-1938*. V Praze: Družstevní práce, 1939. Svět. Nová řada; sv. 26., 204 s. Dostupné také z: <http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:598de4f0-2bb2-11e1-af9c-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

Naproti tomuto názoru stál například K. Engliš, J. Preiss. Stejně tak jako J. Macek nebo K. Maiwald upřednostňuje v boji proti krize veřejné investice a to hlavně jako důsledek zvýšené míry nezaměstnanosti.

„Krise znamená pokles výrobnosti, a tím pokles práce.“ (Nebesář, 1939, 15)

O příčinách krize v Československu Nebesář nějak nerozepisuje. Mám-li shrnout jeho pojetí krize, popíši nejprve, co považuje za problém a dále, jaké navrhuje řešení.

„Nezaměstnanost není jenom průvodním zjevem krise, nýbrž její pravá podstata; musí proto léčení jít k prameni zla.“ (Nebesář, 1935, 104)

Základním problémem je nezaměstnanost, kdy dochází ke zvýšenému spoření. Nejdříve by měla být léčena nezaměstnanost (stejně jako u J. Macka) a to veřejnými investicemi.

J. Nebesář se často dostává do sporu s Englišem. Hlavním důvodem je financování věřeních investic. Jak bylo uvedeno výše, J. Macek požaduje umožnění veřejných investic pomocí operací na volném trhu. Nebesář ovšem píše: *„I bez operací na volném trhu může totiž cedulová banka umožniti veřejné investice.“* (Nebesář, 1939, 90) Má na mysli poskytování úvěrů, především dlouhodobých. Dále vyvrací názor K. Engliše, že poskytnutí dlouhodobého úvěru vede k inflaci.

„Cedulová banka si musí dále uvědomit, že není zásadního rozdílu, vydává-li bankovky na základě úvěru krátkodobého (obchodních směnek) nebo na základě úvěru dlouhodobého.“ (Nebesář, 1935, 105)

Dále polemizuje s K. Englišem nad devalvací. Engliš vidí v provedení větší devalvace zvýšení cenové hladiny.¹³⁴ Naproti tomu J. Nebesář dodává, že se tím ochromí vývoz. Dále K. Engliš tvrdí, že někdy devalvace může zvýšit cenovou hladinu a někdy ne. Právě v této tezi sleduje J. Nebesář slabinu. Namítá, že mezi devalvací a zvýšením cenové hladiny není přímá souvislost. Proto byl proti jejímu provedení. (Nebesář, 1939, 85)

4.2.6 Karel Maiwald

V knize *Hospodářský život a úvěr* z roku 1937, nalezneme některá možná východiska z krize pomocí úvěru.

K. Maiwald se nezmiňuje o příčinách Velké hospodářské krize, spíše se snaží naléznout způsob jak krizi předejít nebo ji zmírnit. Avšak v souvislosti s investicemi či s úrokem hovoří o problematice vývoje obyvatelstva, vlivů technických vynálezů, porušení

---

¹³⁴ J. Nebesář uvádí, že K. Engliš si protiřečil také v tom, že chtěl zvýšit cenovou hladinu. A přitom to je prý deflace. (Nebesář, 1935: 163)

rovnováhy mezi spotřebou a výrobou, mezinárodních vztahů, válečných konfliktů, změnou hospodářské politiky států, atd. Uvádí tedy v potaz vnitřní i vnější příčiny krize.

V krizi podle K. Maiwalda dochází k plýtvání výrobních zařízení a síly, dále k poklesu veřejných investic a k tvorbě zátěže pro budoucí generaci. Vytýká nečinnost v době krize. (Maiwald, 1937,14)

Úvěrová politika by měla pomoci veřejným investicím i soukromé hospodářské činnosti. Dříve jsme se setkávali s nedostatky úvěrové politiky, které prý vedly k „marnotratnosti“ současné krize. (Maiwald, 1937, 19)

Uvědomuje si potíže, které mohou nastat při dlouhodobém úvěru. Setkáváme se problémem, kdy nastává potřeba zhotovovat a financovat nové investice. K. Maiwald objasňuje následující jevy, které mohou mít rozpor mezi „...*danou výkonností úvěrové soustavy...*“ a potřebou „...*budování nových investic a jejich financování...*“ (Maiwald, 1937, 299–300)

Měl by být brán ohled na „...*vývoj počtu obyvatel v produktivním věku, pro něj je třeba opatřiti výrobní prostředky...*“ (Maiwald, 1937, 301)

Dále vliv vývoje obyvatelstva na spotřebu investic a jejich financování, uvědomění si potřebu ubytování obyvatel a spotřební zvyklosti celé skupiny obyvatel, které se vlivem vývoje mohou změnit.

Dále se zmiňuje o vlivu technického vývoje na investice a jejich financování. „*Zrychlení technického pokroku zkracuje zpravidla průměrný věk investic...*“ Tento problém dále rozvíjí: „*V obdobích, jež jsou charakterizována postupným vyčerpáváním těchto velkých podnětů k investicím, má hospodářství sklon ke krisovým depresím, dokud další vývoj nepřinese nový podnět k udržení investičních oborů v plné činnosti.*“ (Maiwald, 1937: 305)

Jestliže dojde k porušení rovnováhy mezi spotřebou a výrobou (příklad Velké hospodářské krize) popisuje jako východisko přesun úspor důchodů na spotřebu. To by bylo možné snížením úrokové míry. Neboť by se nevyplácelo spoření a podniky by nebyly svázány neúnosnými dluhy. Ovšem to za předpokladu, že obyvatelé budou mít jistotu v zaměstnání. Zaměstnanost by měla být udržena právě veřejnými investicemi. Veřejné investice mají podle K. Maiwalda i funkci regulační. Říká, že prodlužuje-li se konjunktura

rozšiřováním investičních příležitostí, hospodářství se stává stabilnějším. Lidé tolik nespoří a dochází ke zmírnění hloubky deprese.¹³⁵

Proti veřejným investicím stál K. Engliš, který je hodnotil jako dočasnou injekci a namítal, že stát nemá potřebné výdaje a pokud vydá dlouhodobý úvěr, bude to mít efekt inflační. (Nebesář, 1939, 90)

Na to K. Maiwald reaguje: „*Peníze dané do oběhu investicemi bud' to udržují zaměstnanost nebo se změnilly v nové úspory. To znamená prakticky, že nemůže nastati v rámci celého národního hospodářství situace, v níž by nebylo dostatek prostředků, potřebných pro financování veřejných investic k potírání krise.*“ (Maiwald, 1937, 326)

4.2.7 Karel Engliš

Zde využívám díla: Nynější krize státních financí (1932, Obzor národohospodářský, O nouzi v nadbytku (1936), Světová a naše hospodářská krize (1934).

Od ostatních ekonomů se liší svým pojetím příčin krize. Dle jeho názoru byla krize způsobena deflací a zhodnocením měny. Krize má o to větší hloubku, neboť prý „...*prožíváme současně deflaci i krise.*“ (Engliš, 1932, 731)

Krize byla dle jeho názoru problémem cenovým. Důvodem prý bylo zhodnocení zlata. Snížení cen bylo projevem ke všem statkům. Z čehož usuzuje, že došlo ke snížení celé hladiny cenové, což má deflační původ. Engliš byl jednoznačně proti deflační politice. (Engliš, 1934, 8)

„*Je-li správné hořejší rozpoznání, pak jde v podstatě o krise deflační a jen částečně o krise z racionalisace a ekonomisace.*“ (Engliš, 1934, 9)

Racionalizace dle něj uspořila lidskou práci a tak způsobila krise sociální. Přičemž došlo k poklesu koupěschopnosti. (Engliš, 1934, 26) Na rozdíl od J. Macka si nemyslí, že zvýšení platů¹³⁶ by vedlo k zvýšení odbytu. „*zvýšení celkového důchodu národního by mohlo působiti na výrobu a odbyt...*“ (Engliš, 1934, 48)

Důležité prý je, že došlo k přehodnocení měnové jednotky. „*Pramenem zla je nesoulad mezi obsahem naší zlaté jednotky peněžní a domácí soustavou hospodářských čísel ve srovnání s cizinou.*“ (Engliš, 1934, 147) Dovoz výrobků z Československa je pro

---

¹³⁵ Více o tom MAIWALD, Karel. *Hospodářský život a úvěr*. Praha: Družstevní práce, 1937. Svět. Nová řada; 22.(14, 19, 299–303, 307–310)

¹³⁶ Rozlišuje důchod původní (čerpané z podniku) a odvozen (čerpané z jiných důchodů). „Změny (tvoření, zvyšování, snižování) těchto důchodů odvozených znamenají pouze vnitřní přesun v rozdělení celkového důchodu původního...“ (Engliš, 1934, 47)

ostatní státy drahý. Dochází k zadržování zboží na skladech nebo se vyváží pod velmi nízkou cenou. Tak vzniká nadvýroba.

„Přirozená cena udržuje sama rovnováhu mezi výrobou a spotřebou.“ (Engliš, 1934, 148)

Co se týká úroku, souhlasí se snížením úrokové míry, která ulehčí dlužníkům, neboť má úrok regulativní funkci. Ovšem zastává názor¹³⁷ že, „Úrok s rostoucím blahobytem klesá.“ (Engliš, 1934, 57) Úrok v jiných ústavách je určován množstvím vkladů. Cedulová banka však vklady nepřijímá a peníze si obstarává vlastním tiskem.

V knize O nouzi v nadbytku charakterizuje tehdejší krizi, jako krizi nadvýroby. Podle K. Engliše by odstranění nadvýroby bylo možné zvýšením kupní síly. Nesouhlasí s možnostmi, jako je zvýšení platů¹³⁸, řízení hospodářství pomocí monopolů a kartelů¹³⁹, zřízení Reeskontního ústavu, atd.

Jako možná východiska z krise zaznamenal: obecné zkrácení pracovní doby, exportní úvěry, snížení úrokové míry,... Navrhoval importní monopol¹⁴⁰, zejména pro zemědělské produkty. Cílem mělo být „...aby nebyla regulována cena na domácích trzích dovozem, nýbrž dovoz cenou.“ (Engliš, 1934, 20) Byla by-li cena v Československu stejná, nemuselo by se dovážet.

Dále zmiňuje úsporu státních výdajů. Nemá na mysli zvyšování daní ani vládní škrty, nýbrž se snaží najít cestu levnějšího řešení. Jak píše: „Šetření (úspora) neznamená zužování státních úkolů, nýbrž plné jejich uspokojování, ale za menší peníz, je to prostě racionalizace výdajů.“ (Engliš, 1932, 733)

Engliš navrhoval devalvaci měny už daleko dříve, než byla v roce 1934 provedena. Tímto způsobem chtěl zároveň odčinit deflaci. „Účelem této devalvace může být právě, aby se země uvarovala deflačního procesu, který by byl jinak při zhodnocení zlata nevyhnutelný...“ (Vencovský, 1997, 87) Devalvace měla přinést stabilitu kurzu měny ke zlatu a tak zamezit dalšímu snižování cen. Zároveň měla odstranit „...disparitu mezi naší a volnou světovou hladinou cenovou.“ (Engliš, 1936, 67)

---

¹³⁷ Ovšem za předpokladu, že „Úrok drží rovnováhu mezi kapitálem nově tvořeným a nově upotřebeným.“ (Engliš, 1934, 57)

¹³⁸ Více se autor věnuje této problematice v knize *Světová a naše hospodářská krize*, článek: *Je zvýšení důchodů cestou z krize? Proti tomu namítá, že by došlo pouze k přesunu kupní síly.*

¹³⁹ Více o problematice monopolů v *O nouzi v nadbytku, kapitola: Může umělé zvýšení cen zemědělských plodin nahradit vnitřním trhem ztenčené vnější odbytiště?* (s. 44-49)

¹⁴⁰ Více v Knize *Světová a naše hospodářská krize*, článek: *Obilní monopol.*

Tento problém dále rozvíjí, že některá „...*hospodářská čísla nedržela krok se všeobecným poklesem*,...“ (Engliš, 1936, 69), a proto bylo nutné buďto dodělat redukcí hospodářských čísel nebo zvýšit platy a ceny.¹⁴¹

Právě K. Engliš byl velmi často kritizován a to jak na poli teoretickém ohledně jeho teleologické teorie, která pro nás není nějak předmětná, tak na poli praktické ekonomie. Zde mu bylo například vyčítáno řízení Národní banky československé. Mnozí ekonomové byli proti devalvaci. Nechtěl vydávat dlouhodobé úvěry.

Na svou kritiku se snaží vždy reagovat a vysvětlit někdy neoprávněné nedorozumění, které se mu dostává. „*Z nedostatku porozumění plyne oprávněná nevole*.“ (Engliš, 1932, 730)

4.2.8 Alois Král

Zde využívám přednášku Aloise Krále, která představuje kapitolu: Problém krize ve světle posledních rozborů¹⁴² z díla O naší světové krizi, I. Svazek.

Jednou z příčin je dle Krále změna struktury kapitálu. Na jedné straně stojí nabídka peněz, které jsou k dispozici, na druhé, poptávka po investicích. „*Dnešní krize nastala tedy tenkrát, když nastaly investice, tj. koupě kapitálových statků*.“ (Král, 1932, 36)

Poslední konjunktura si vyžádala mimořádné množství investic. Investice prý ustaly okamžitě a to byl jeden z důvodů, že krize dosáhla takové ostrosti.

Důležitou roli hrála nedůvěřivost občanů v úvěru. Neustálý pokles cen způsobil obavy před ztráty. Avšak, podle A. Krále: „*Krize nevznikla z psychologických důvodů*.“ (Král, 1932, 36)

Krizi popisuje jako část hospodářského cyklu, jako poruchu, která přijde a zase odejde.

Král souhlasí s tím, že po válce se ve světě začíná vyskytovat problém s poruchou cenových relací. To je dle jeho názoru způsobeno nepřirozenou cenou, která mohla vzniknout působením kontrolních organizací (kartely, monopoly, atd.). Cena tímto ztrácí svojí funkci. Neboť jak píše Král, že regulátorem kapitalistické soustavy je sám trh. Hospodářské zásahy dle něj vytváří „pseudokapitalismus“. A takto vytvořená nepřirozená cena způsobuje nadprodukcí. „*Přirozený regulátor kapitalistické soustavy, faktor ceny*,

---

¹⁴¹ Tento výklad více přibližuje v knize *O nouzi a nadbytku*, kapitola: *Co devalvace naše splnila a co nemohla splnit*, (s. 66-72). Zvýšení hospodářských čísel by znamenalo inflaci, jelikož v tomto případě odčínuje deflaci, nazývá se tento proces reflací. (Engliš, 1936, 69)

¹⁴² Alois Král čerpá v tomto díle, jak sám uvádí, především z práce Společnosti národů. V čele odborníků, kteří byli na shromáždění pozváni, stál profesor Bertil Ohlin. (Král, 1932: 21)

Bertil Gotthard Ohlin (1899- 1979) byl švédský ekonom a politik, představitel stockholmské školy. V roce 1977 mu byla udělena Nobelova cena za ekonomii. (Sojka, 2002, 225)

nákladů a zisku byl porušen v samotném základu a nebyl nahražen ani radou o investicích, ani hospodářským plánem. Produkce vedena špatně, v nedostatku informací a poměru mezi nabídkou a poptávkou, v neznalosti toho, co přijde, a v nesprávném ukládání kapitálů do oborů již přeplněných.“ (Král, 1932, 37)

Tato změna v hospodářství byla ovlivněna změnou ve strukturech poptávky. Nabídka byla převyšována poptávkou. To bylo způsobeno jednak nedostatečně volným trhem, ale i malou informovaností trhu o stavu nabídky a poptávky.

Hloubku krize vysvětluje Král tím, že: „...*krise cyklická nastoupila na krizi struktury.*“ (Král, 1932, 37)

Na rozdíl od ostatních ekonomů neviní z krize vládu, politické strany nebo cedulovou banku. Vinu dává nedostatečným vědomostem o teorii krizí, o volném trhu, atd.¹⁴³

---

¹⁴³ Viz více KRÁL, A., J. HRAŠE a K. KARÁSEK. *O naší a světové hospodářské krizi. Svazek I.* Praha: Nákladem České společnosti národohospodářské, 1932. (s. 19- 39), sbírka přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou společností v období 1931-32; 2. Dostupné také z: <http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1caa6e20-b33a-11de-82a9-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28] (22, 36, 39)

5 Soubor děl nejvýznamnějších ekonomů

Cílem této kapitoly bylo vytvořit základní soubor odborné ekonomické literatury, která odráží problematiku Velké hospodářské krize. O autorech děl je více pojednáno v třetí kapitole. Prvním krokem bylo určit adekvátní literaturu k tématu. To jsem provedla za pomoci souborného katalogu Národní knihovny České republiky. Základní literatura je také obsažena ve čtvrté kapitole. Snažím se krátce charakterizovat jednotlivá díla, aby si případní zájemci dějin československé ekonomie mohli snadněji zvolit literaturu k jejich dalšímu studiu. V příložené tabulce můžeme zjistit, zda jsou díla dostupná popřípadě, kde je můžeme nalézt.

V důsledku rozsáhlosti hospodářské krize v Československé republice vznikla celá řada děl. Většina těchto děl je však pouze popisná. V této kapitole se snažím uvést díla vybraných teoretických ekonomů. Nejsou zde uvedena díla politických představitelů, kteří byli zaujati vysvětlením hospodářské krize z hlediska své politické příslušnosti.

Vybrala jsem pouze ta díla, která zpracovávají pojetí krize vybraných ekonomů v Československu. Po celkovém prostudování následujícího souboru by měl mít čtenář širší povědomí o různých přístupech k řešení hospodářské krize v ekonomické literatuře ve 30. letech.

5.1 Dostupnost knižních dokumentů

Během druhé světové války, ale hlavně po roce 1948 byla většina děl z knihoven odstraněna. Nevyhovovala režimu a až v roce 1989 se opět mohla vrátit do regálů knihoven. Ovšem stáří knih se odráží v jejich fyzické podobě, a pokud jsou půjčovány, tak většinou prezenčně do studoven. Aby tato významná díla zcela nezanikla, jsou postupně digitalizována. Přístupnost těchto dokumentů je ovlivněna autorským zákonem¹⁴⁴.

Podíváme-li se do tabulky na straně 67, je patrné, že všechny knihy se nachází v Národní knihovně a dále většina knihovně Vysoké školy ekonomické.

5.2 Dostupnost digitalizovaných dokumentů

Většina těchto děl je již digitalizována. Jedná se zejména o většinu dokumentů z knihovního fondu Vysoké školy ekonomické. Digitalizování bylo umožněno díky

---

¹⁴⁴ Viz níže

programu VISK 7¹⁴⁵, dále v rámci projektu CIKS-VŠE¹⁴⁶ „Zlatého fondu ekonomického myšlení“ a předmětu Seminář Bibliotheca economica.¹⁴⁷

Elektronické zdroje, které jsou ještě chráněny autorským zákonem¹⁴⁸, mají omezený přístup z počítačů knihoven. Tyto knihovny můžou mít zakoupenou licenci, a proto je nutná registrace čtenáře.

Na internetových stránkách virtuální knihovny Bibliotheca Economica nalezneme některá díla výše uvedených českých ekonomů vydaná do roku 1948. Je zde velký počet děl i méně významných ekonomů. Knihy jsou však povětšinou odkazovány na internetové stránky Kramerius (digitální knihovna) Vysoké školy ekonomické. Ovšem navíc se zde setkáváme s volným přístupem některých významnějších digitalizovaných článků z Obzoru národohospodářského.

Co se týče knih, doporučuji spíše výše zmíněnou digitální knihovnu Vysoké školy ekonomické.¹⁴⁹ V digitalizované formě jsou zveřejněny téměř všechny dokumenty, které vlastní knihovní fond Vysoké školy ekonomické.

---

¹⁴⁵ Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius (dostupné z: <http://www.kramerius.vse.cz/search/#intro7>)

¹⁴⁶ Centrum informačních a knihovních služeb Vysoké školy ekonomické v Praze

¹⁴⁷ Více o tom na stránkách digitální knihovny Vysoké školy ekonomické: Co najdu v digitální knihovně VŠE, dostupné na: <http://kramerius.vse.cz/search/#intro7>

¹⁴⁸ Autorská práva majetková (udělení svolení s užitím, atd.) zanikají sedmdesát let po smrti autora. Toto právo je předmětem dědičného práva. Není-li určen dědic, přechází dědičné právo na stát. (viz. Osobnostní a majetková autorská práva, dostupné na: http://www.autorskaprava.cz/autorska_prava.htm) „Nakladatel má právo

Na odměnu v souvislosti se zhotovením kopie pro osobní potřebu jím vydaného díla. Toto právo trvá **50 let** od vydání díla.“ (dostupné z: <http://www.autorske-pravo.info/pravo-nakladatele>)

¹⁴⁹ <http://kramerius.vse.cz/search/>

Tabulka: Dostupnost souboru děl

Autor	Celý název	V knihovním fondu*	Poznámky**
K. Engliš	Světová a naše hospodářská krize: čtyřicet článků z Lidových novin od listopadu 1930 do ledna 1934	ABA001, ABA007, ABD103, ABD107, BOD010, OPE301, OSD001, PNA001	
K. Engliš	O nouzi v nadbytku	ABA001, ABA006, ABA007, ABB085, BOD010, ABA009, ABC013	Kramerius: VŠE
K. Engliš	O řízeném hospodářství	ABA001, ABA006, ABA007, ABC013, ABD107, BOA001, BOD010, CBA001	digitalizováno Nk, Kramerius: VŠE
K. Engliš	Podstata nynější krize státních financí		Bibliotheca economica
K. Engliš	Peněžní teorie dr. Macka	ABA001, ABA006	Kramerius: VŠE, Bibliotheca economica
K. Engliš	Hospodářské soustavy	v 15 knihovnách	Kramerius: VŠE
A. Král	Peníze a úrok	ABA001, ABA006, ABC013, ABE311, BOB007	Kramerius: VŠE
A. Král	O naší a světové krizi. Svazek I, kapitola: Problém krize ve světle posledních rozborů	ABA001, ABA004, ABA006, HKA001, PNA001	Kramerius: VŠE, digitalizováno Nk
J. Macek	Cesta z krize	v 12 knihovnách	Kramerius: VŠE
J. Macek	Současná světová krize hospodářská, politická a sociální: její příčiny, účinky a řešení. kapitola: Příčiny dnešní hospodářské krize	ABA001, ABA006	Kramerius: VŠE
J. Loevenstein	Diagnosa a léčení světové krize: kapitalismus na rozcestí	ABA001, BOA001	Kramerius: VŠE
J. Loevenstein	Světová krize a podkonsum: (Ku sporu o příčinách a nápravě).	ABA001, BOA001	
J. Drachovský	Šest přednášek o světové hospodářské krizi	ABA001, ABA006, ABA007, ABA012, ABC013, ABE311, PNA001	Kramerius: VŠE
J. Preiss	Hospodářská situace současná: Řeč proslovená na manifestační schůzi československého průmyslu dne 19. května 1932 v Praze	ABA 001, ABC013	
J. Nebesář	Nové cesty k úvěru: veřejné investice a jejich financování	ABA001, ABA006, ABC013, ABD103, ABE311	
J. Nebesář	Úspory a investice: soubor článků 1936-1938	ABA001, ABA006, ABA007, BB083, ABD103, ABE311	Kramerius: VŠE
K. Maiwald	Hospodářský život na úvěr	ABA001, ABA006, ABE311	Kramerius: VŠE
J. Kalfus	Československá devalvace a řešení hospodářské krize	ABA001, ABA006, ABD103,	Kramerius: VŠE

Poznámky:

*Vysvětlivky uvedených zkratk viz příloha č. 8.

** V tomto sloupci nalezneme dostupnost digitalizovaných děl.

5.3 Poznámky k vybraným publikacím

V této části se snažím shrnout obsahový rámec uvedených děl k tématu Velké hospodářské krize.

Karel Engliš, Světová a naše hospodářská krize: soubor 40 článků z Lidových novin, 1934, 217 s.

Zveřejňuje soubor 40 článků, které vyšly v Lidových novinách a zabývají se aktuálními otázkami od listopadu 1930 do ledna roku 1934. K. Engliš v článcích reaguje na hospodářskou politiku, která je prováděná v době krize. Dále se snaží vysvětlit své pojetí východiska z krize a vyvrátit tak jiné řešení, která dle něj vedou k inflaci.¹⁵⁰

Karel Engliš, O nouzi v nadbytku, 1935, 104 s.

Kniha je rozdělena do kapitol, tyto kapitoly vyšly jako články v Lidových novinách v roce 1935. Pro představu diskutuje například problematiku veřejných investic, celných bariér a politiku monopolů. Hodnotí provedenou devaluaci, zmiňuje příčiny krize ve zhodnocení zlata, v racionalizaci. Zabývá se tématem nadvýroby, jak odstranit nadprodukcii a z ní plynoucí nezaměstnanost. Což označuje jako nouzi v nadbytku.¹⁵¹

Karel Engliš, O řízeném hospodářství, 1935, 91 s.

Vlivem deprese a politické situace v Sovětském svazu se řízené a plánované hospodářství stává aktuálním tématem. K. Engliš zde představuje některé pořádkové soustavy. Uvádí možné metody a cíle hospodářského řízení v těchto soustavách. Zabývá se například tím, jaký má vliv jednotlivé hospodářské řízení na mezinárodní směnu, zlepšení kvality života, atd. Ke konci rozebírá řízené hospodářství v krizi, v demokracii a dokonce v Československu.

Karel Engliš, článek Podstata nynější krize státních financí, Obzor národohospodářský, s. 729- 765, 1932

V tomto článku K. Engliš rozebírá stav státních financí. Reaguje na kritiku, která tvrdí, že v době konjunktury se mělo hlavně šetřit. Engliš byl v době rozkvětu republiky ministrem financí, a proto objasňuje svůj vládní postup. Jako příčinu krize zde uvádí deflacii. Dále uvádí, že příjem státního rozpočtu se vlivem krize snižuje a naopak roste

---

¹⁵⁰ Viz příloha č. 5

¹⁵¹ Viz příloha č. 3, č. 7

výdaje (příspěvky v nezaměstnanosti, atd.). Proto chybí množství peněz pro potřebné investice.

Karel Engliš, článek Peněžní teorie Dr. Macka, Obzor národohospodářský č. 8, ročník 39, 467- 507 s.

K. Engliš v tomto článku analyzuje kritický článek J. Macka *Názor proti názoru*, který vyšel v *Národním osvobození* jako reakce na K. Englišovu přednášku *O obnově peněžního trhu* vysílanou *Radiojournalem* a poté ještě otištěnou v *Lidových novinách*. K. Engliš ve své přednášce popisuje vztah cedulové banky ke krátkodobým úvěrům, vysvětluje, že tiskem bankovek se vytváří umělá kupní síla, která vede k inflaci. Proto by se peníze pro investice měly vytvářet přirozenou cestou, tím má na mysli výdělkem a úsporami. Na tož J. Macek polemizuje nad tím, co je výdělek, jak vzniká kapitál. Tvrdí, že operace na volném trhu není inflace.

Karel Engliš, Hospodářské soustavy, 1. vyd. (1946), 2. vyd. (1990),¹⁵²

K. Engliš zde rozlišuje dvě základní hospodářské soustavy: solidaristickou a individualistickou. Za individualistickou soustavu považuje kapitalismus a za solidaristickou soustavu socialismus. Z pohledu těchto dvou hospodářských soustav řeší problematiku peněz, statků, mezinárodní spolupráce, řízeného hospodářství, plánovaného hospodářství. Tyto dvě různé soustavy přibližuje i v morálním filozofickém pojetí.

Alois Král, Peníze a úrok: příspěvek k diskontní teorii a politice, 1936, 202s.

Kniha spíše obecně poučuje o úrokové teorii. Vysvětluje pojem peněz a hodnotu peněz. Přibližuje problematiku tvorby peněz v teorii i v praxi. Rozlišuje úvěry, které poskytuje cedulová banka. Považují za důležitou hlavně kapitulu o *Cedulové politice* (153–184 s.). Zde se rozepisuje problému poskytnutí dlouhodobého úvěru cedulovou bankou. Polemizuje nad tím, jak umožnit dlouhodobý úvěr, aniž by se projevil škodlivé příznaky.

Alois Král, O naší a světové krizi, kapitola: Problém krise ve světle posledních rozborů (19–39 s.), 1932

Přednáška byla přednesena na schůzi České společnosti národohospodářské v roce 1931. A. Král čerpá především z práce ze shromáždění Společnosti národů, které se konalo v roce 1930. Popisuje hospodářství před krizí. Polemizuje nad poklesem cenové hladiny

---

¹⁵² Tuto knihu zahrnuju do seznamu děl především proto, že Englišovy „hospodářské soustavy“ se objevují v celé řadě jeho děl. Pro větší pochopení následujících děl je lepší se s nimi seznámit.

světové. Příčinu vidí v nevyhnutelné cyklické krizi, která přišla do doby, kdy ještě nebylo hospodářství přizpůsobeno změnám (strukturální krize). Krize přišla v okamžiku, kdy ustaly investice. Chybu nehledá v politice, nýbrž v nevědomosti.

Josef Macek, Cesta z krize, 1935, 192 s.

V prvních kapitolách autor uvažuje nad tím, jak ovlivňuje klesání cenové hladiny hospodářský život. Dále se zaměřuje na to, kdo a jak může pomoci znovu zaktivovat hospodářství. Zastává názor, že v tomto okamžiku hrají hlavní roli investice pro vytvoření nových pracovních příležitostí. Nemůže-li investovat soukromí podnikatel, musí tyto investice nahradit stát. Další otázkou zůstává kde na to vzít peníze. V tomto případě se odvolává na cedulovou banku, která provádí tzv. správu měny.

Josef Macek, Současná světová krize hospodářská, politická a sociální, její příčiny, účinky a řešení, 1932, 3 - 16 s.

Josef Macek je autorem první kapitoly: Příčiny dnešní hospodářské krise. Jak uvádí název, věnuje se zde více obecným příčinám krize ve světě, ale také se snaží vyložit hlavní teorie krizí. Podrobněji rozebírá vývoj po první světové válce. Dále studuje problematiku nezaměstnanosti, rozvoj racionalizace, atd.

Jan Loevenstein, Diagnosa a léčení světové krise: kapitalismus na rozcestí, 1931, 118 s.

Kniha popisuje příčiny a řešení krize podle J. Loevensteina. Autor nachází hlavní diagnosu krize v racionalizaci „...ve spojení se způsobem kapitalistické distribuce...“ (Loevenstein, 1931: 113). Světovou hospodářskou krizi rozvádí jako krizi z konsumu. Dále jako příčinu rozvádí „psychologické momenty“. Snaží se vyvrátit Englišovu teorii deflační krize.

Jako řešení zde vidí vytvoření nových pracovních příležitostí veřejnými investicemi. Ke konci práce polemizuje nad udržitelností kapitalismu.¹⁵³

Josef Drachovský, Šest přednášek o hospodářské krizi, Praha 1932, 49 s.

Dílo je souborem přednášek, které byly prezentovány na vysokých školách Josefem Drachovským roku 1931. Přednášky obecně shrnují některé dosavadní poznatky o hospodářské krizi. Ovšem poslední přednáška s názvem Kritika a výhledy (s. 41–48) nám umožňuje lépe přiblížit samotný Drachovského postoj ke krizi.

---

¹⁵³ Viz příloha č. 4

Jaroslav Preiss, Hospodářská situace současná, 1932,

Řeč byla proslovená na manifestační schůzi československého průmyslu dne 19. května roku 1932. Krátce zde popisuje hospodářský vývoj ve světě (od první světové války) a s ním spojené politické cíle. Kritizuje například neopatrnou politiku Spojených států amerických, dále požadavek mocností na nutnosti splácení poválečných reparací Německa (ačkoliv to bylo pro stát neúnosný). V době hospodářské krize klade důraz na úspěšnost všech vrstev obyvatelstva. Důležité je podle Preisse vyrovnanost platební bilance. Toho by se mělo dosáhnout vytvořením soběstačnosti v zemědělství a udržením vývozu průmyslových výrobků.

Jaroslav Nebesář, Nové cesty úvěru: veřejné investice a jejich financování, 1935

V první části knihy autor polemizuje nad dosavadními možnostmi „léčby“ hospodářské krize. Nesouhlasí s monetárními zásahy a je proti devalvací. Rozepisuje se nad možnostmi úvěrového financování.

Druhá část knihy obsahuje články z let 1933-1935. V mnohých těchto člancích pak vyvrací Englišovo tvrzení, že státu chybí kapitál pro veřejné investice.

Jaroslav Nebesář, Úspory a investice: soubor článků 1936 – 1938, 1939, 204 s.

Knihy je souborem článků z let 1936–1938, v této době už začíná být zřejmé ohrožení Německem. J. Nebesář sleduje propojení problematiky úspor a investic. Během deprese lidé více spoří a tím zadržují peníze. Zkrátka se bojí investovat. Stát by měl ovšem podpořit veřejné investice, aby pomohl zaktivovat hospodářskou politiku.

Karel Maiwald, Hospodářský život a úvěr, 1937, 330 s.

Krátce jsou zde nastíněny příčiny krize. Především však hledá řešení jak krizi předejít. Tato práce dále pojednává o teorii úvěrové politiky (ta by měla oživit soukromá podnikání) a jejích nedostatcích. K podpoření ekonomiky v době krize shledává K. Maiwald jako nejlepší východisko úvěrové financování. Nakonec se zabývá tématem, kdy je potřeba zhotovovat a financovat nové investice.

Josef Kalfus, Československá devalvace a řešení hospodářské krize, 1934, 40 s.

Jedná se o přednášku, kterou přednesl J. Kalfus na schůzi České společnosti národohospodářské v roce 1934. Nejprve popisuje příčiny krize ve světě (například chybu ve světové úvěrové politice). Dále zmiňuje různé teorie krize. Jako řešení vidí buď

násilnou deflaci, nebo devalvaci. Dále uvádí aplikované metody řešení v některých státech, změny v československém hospodářství. Ke konci hodnotí devalvaci.

5.4 Závěr kapitoly:

V kapitole je zpracován základní přehled dobové odborné ekonomické literatury, která vznikla reakcí na Velkou hospodářskou krizi v Československu. V uvedených pracích, jsou uváděny a argumentovány příčiny hospodářského poklesu (deprese) a současně hledány a uváděny řešení krize. Jde přitom o názory tehdejších nejvýznamnějších teoretických ekonomů a většinou i čelných představitelů hospodářské politiky.

Text kapitoly by mohl být rozsáhlejší, kdybych se rozhodla využít i díla některých politiků. Ovšem jejich obsah byl často diktován pouze obhajobou politických stanovisek stran, k nimž tito představitelé patřili. V nich mnohdy velmi selektivně a účelově obhajovaly zájmy rozhodné skupiny voličů, které příslušné politické strany reprezentovaly a kterým stranily. Rozhodla jsem se proto vyhranit prostor pro názorová východiska politických stran zvláště již v první kapitole.

V uvedeném přehledu je nemožné si nevšimnout, že svéráznou reakcí na krizi představuje značné množství literatury, která se věnuje úvěrové politice. Ta fungovala jako významný nástroj k překonání krizového poklesu – a byla považována za finanční zajištění východiska z krize. Jak zmiňuje Alois Král ve své knize Peníze a úrok: následkem potřeby nákladnějšího nového vybavení roste potřeba dlouhodobého úvěru. Dlouhodobý úvěr tak nahrazuje úvěr krátkodobý. Proto je vyvstala potřeba zdokonalit teorii úroku.

Z hlediska časového vychází poslední dílo, které uvádím, v roce 1939, což je dáno souvislostí s historickým zánikem okleštěného Československa 15. března 1939. Následující období válečné i poválečné již nejsou předmětem mé práce.

Závěr:

Cílem práce bylo vytvořit přehled reflexe Velké hospodářské krize v českém ekonomickém myšlení 30. let.

S hospodářským vývojem do značné míry souvisí i politická situace. První kapitola proto krátce shrnuje politický a sociální vývoj a tím hlouběji přibližuje období hospodářské krize. Pokusila jsem se stručně popsat nejpodstatnější okamžiky první Československé republiky. Důležité bylo vystihnout podstatné momenty, které byly provázány s ekonomikou země. Zde jsem se soustředila na mezinárodní politiku, která do značné míry ovlivňuje mezinárodní obchod. Z vnitřní politiky zde popisují hlavně problémy, které se vyskytovaly v nově se formujícím státě. Odkazuji na výsledky parlamentních voleb, které odráží sociální strukturu obyvatel. Příložený graf ilustruje změny v národnostním složení obyvatel. V souvislosti s kapitolou Politický a historický kontext jsem prostudovala a využívala následující odborné učebnice o historickém vývoji Československa: OLIVOVÁ Věra, Robert KVAČEK, *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945* a KÁRNÍK Zdeněk, *České země v éře První republiky: 1918-19* (tři svazky).

V druhé kapitole, která měla přiblížit hospodářský vývoj země, jsem využila jako základní dílo pro zpracování tohoto tématu: SEKANINA Milan, *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Zde jsem si musela doplnit ekonomické znalosti z oblasti makroekonomie. V této kapitole jsem upozornila na vývoj hospodářství v poválečné době, abych mohla lépe přiblížit změny, které nastaly vlivem hospodářské krize. Postupovala jsem od charakteristiky jednotlivých hospodářských sektorů k zahraničnímu obchodu. Stěžejním tématem pro mne byla vazba mezi kupní silou koruny a exportem. Uvedené grafy dokládají některé důležité spojitosti s touto problematikou.

Třetí kapitola pro mne byla značně obtížná, protože jsem měla zachytit základní schéma ekonomického myšlení a proniknout do celkové problematiky tehdejších ekonomických směrů. Součástí cíle práce byl výběr nejvýznamnějších představitelů národohospodářství. Po konzultaci s vedoucím práce jsem vybrala uvedené ekonomy a významné zástupce hospodářského života. Základní publikací, z které jsem čerpala, bylo dílo: VENCOVSKÝ František, *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Mezi zástupce teoretických ekonomů, o kterých pojednává i další kapitola patří: Josef Dracovský, Karel Engliš, Josef Macek, Jaroslav Nebesář, Karel Maiwald, Jan Loevenstein,

Alois Král, dále také významný finančník Jaroslav Preiss. Zde zmiňuji jejich stručný životopis, základní bibliografii a čím byli výjimeční. Důkladněji se věnuji K. Englišovi a J. Mackovi, kteří byli vůbec nejvýznamnější osobnosti ekonomického myšlení 30. let.

Ve čtvrté kapitole zdůrazňuji východiska z krize některých politických stran. V této kapitole jsem se snažila vytvořit základní koncepce již výše uvedených ekonomů. K této části jsem analyzovala některá mnou vybraná díla tehdejších ekonomů. Důležité zde bylo, aby byly práce dostupné knižně nebo v online verzích. Na základě uvedených srovnání jsem zjistila, že ne všichni zmínění autoři měli jasnou představu o příčinách a východiscích z krize. Někteří autoři přejímali názory jiných. I zde jsem se přesvědčila, že originální koncepcí zůstává Englišova teorie. Mnozí autoři se přiklánějí k nutnosti státních zásahů k podpoření aktivity hospodářství.

Nakonec jsem vytvořila základní bibliografickou databázi. Při jejím sestavování jsem se potýkala s problémem rozsahu uvedených děl a šířkou tematiky literatury. Proto jsem se soustředila na sestavení několika málo základních děl. Po konzultaci s vedoucím této práce nebyla do výběru literatury zahrnuta zahraniční literatura.

Použitá literatura:

DIESTLER, Radek. *Příběh zapomenutého průmyslníka: život a doba Karla Loevensteina, generálního ředitele Škodových závodů*. Praha: Grada, 2010. Technická elita národa. ISBN 978-80-247-2800-1

DRACHOVSKÝ, Josef. *Šest přednášek o hospodářské krizi*. Praha: Jednota československých matematiků a fyziků, 1932. Sbíрка přednášek a rozprav. Řada I, Extense vysokých škol pražských; 10.

ENGLIŠ, Karel. *Světová a naše hospodářská krise: čtyřicet článků z Lidových novin od listopadu 1930 do ledna 1934*. Praha: Borový, 1934.

ENGLIŠ, Karel. *O řízeném hospodářství*. Praha: Melantrich, 1935. Vybrané vědecké rozpravy. Bráfova knižnice hospodářská; sv. 1

ENGLIŠ, Karel. *O nouzi v nadbytku*. 2. vyd. Praha: Fr. Borový, 1936.

ENGLIŠ, Karel. *Hospodářské soustavy*. 2. vyd. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1990. ISBN 80-85305-00-3.

GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. *Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-178-7.

HOLMAN, Robert a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9.

KOSATÍK, Pavel. *Bankéř první republiky: život dr. Jaroslava Preisse*. Praha: MOTTO, 1996. ISBN 80-85872-57-9.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3258-9.

KALFUS, Josef. *Československá devalvace a řešení hospodářské krise*. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1934. Sbíрка přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností; 1933-1934, IV., Dostupné také z:

<http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:de0d9d80-36aa-11e1-abdd-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

KRÁL, Alois. *Peníze a úrok: příspěvek k diskontní teorii a politice*. Praha: Orbis, 1936. Dostupné také z: <http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:effbf930-dfb8-11e1-9679-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

KRÁL, A., J. HRAŠE a K. KARÁSEK. *O naší a světové hospodářské krizi. Svazek I*. Praha: Nákladem České společnosti národohospodářské, 1932. s. 19- 39, sbírka přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou společností v období 1931-32; 2. Dostupné také z: <http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1caa6e20-b33a-11de-82a9-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80- 7277-027-6.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl druhý, Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl třetí, O přežití a o život: (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1.

LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. Praha: Academia, 1984.

LOEVENSTEIN, Jan. *Diagnosa a léčení světové krise: kapitalismus na rozcestí*. Praha: Orbis, 1931. Časové otázky. sv. 13.

LOEVENSTEIN, Jan. *Světová krise a podkonsum: (ku sporu o příčinách a nápravě)*. Praha: Orbis, 1932.

MACEK, Josef. *Cesta z krise*. V Praze: Jan Laichter, 1935. Úkoly dneška. Řada II; sv. 7.

MACEK, J., L. WINTER a J. SEDMÍK. *Současná světová krise hospodářská, politická a sociální: její příčiny, účinky a řešení*. Praha: Pražská odbočka Dělnické akademie, 1932. Dělnická výchova; VIII-X.

MAIWALD, Karel. *Hospodářský život a úvěr*. Praha: Družstevní práce, 1937. Svět. Nová řada; 22.

NEBESÁŘ, Jaroslav. *Nové cesty úvěru: veřejné investice a jejich financování*. Praha: Čin, 1935. Program; sv. 20.

NEBESÁŘ, Jaroslav. *Úspory a investice: soubor článků 1936-1938*. V Praze: Družstevní práce, 1939. Svět. Nová řada; sv. 26., Dostupné také z:

<http://kramerus.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:598de4f0-2bb2-11e1-af9c-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

OLIVOVÁ, Věra a Robert KVAČEK. *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

PREISS, Jaroslav. *Hospodářská situace současná: řeč proslovená na manifestační schůzi československého průmyslu dne 19. května 1932 v Praze*. Praha: Tisk. podn. Ústřed. svazu čl. průmyslníků, 1932. 24 s.

SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře?: hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-213-9.

SOJKA, Milan. *Kdo byl kdo: světoví a čeští ekonomové*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-055-1.

VENCOVSKÝ, František. *Karel Engliš*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana; Moravské zemské muzeum; Boskovice: Albert, 1993. ISBN 80-7028-006-9.

VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*. Brno: Universitas Masarykiana, 1997. Heureka. ISBN 80-210-1624-8.

Články:

ENGLIŠ, Karel. Podstata nynější krise státních financí. *Obzor národohospodářský*. 1932, č. -, s. 729–765, 37. Ročník. Dostupné také z:

http://www.bibliothecaeconomica.cz/library/file/preview.aspx?ID_File=740#preview [cit. 2011-04-28]

ENGLIŠ, Karel. Peněžní teorie Dr. Macka. *Obzor národohospodářský*. 1934, č.-, s. 467-507. Dostupné také z: <http://kramerius.vse.cz/search/i.jsp?pid=uuid:ef7c8bb0-5aa7-11e0-b32f-0013d398622b&q=> [cit. 2011-04-28]

Statistické prameny:

Historická statistická ročenka ČSSR. Praha: SNTL, 1985.

Elektronické zdroje:

VINTER, Jan. Jaroslav Preiss (1870-1946) - nejvlivnější bankéř prvorepublikového Československa. *Euroekonom, ekonomický portál* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jv-preiss>

AKTUALNE. Jak by se Bařovci vypořádali s dnešní krizí. *Blog aktuálně* [online]. 2009-06-04 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?itemid=6777>

SEIDL, Vladimír. Jan Loevenstein. *Econlib* [online]. [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_loevenstein.htm

PRÁVO NAKLADATELE. *Informační portál z oblasti autorského práva* [online]. Autorské- pravo.info, ©2011 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.autorske-pravo.info/pravo-nakladatele>

BRÁDLEROVÁ, Daniela. Josef Drachovský. *Akademický bulletin* [online]. 2011, č. 3 [cit. 2013-01-02]. ISSN 1210 9525. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/03/08/>

Životopis Tomáše Bati. *tomasbata* [online]. Dostupné z: <http://www.tomasbata.com/biography.html?lang=cs>

Základní pojmy. *autorskaprava* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.autorskaprava.cz/autorska_prava.htm

Politické strany první republiky v českých zemích. *oficiální stránky Českého statistického úřadu* [online] . [cit. 2013-03-10] Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/\\$File/422008k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EB530/$File/422008k04.pdf)

Co najdu v digitální knihovně VŠE. *kramerus.vse* [online databáze]. [cit. 2013-03-25].

Dostupné z: <http://kramerus.vse.cz/search/#intro7>

Digitální knihovna Vysoké školy ekonomické v Praze. *kramerus.vse* [online databáze].

Dostupné z: <http://kramerus.vse.cz/search/>

Volby do parlamentu Československé republiky 1920. *wikipedia.org* [online]. [cit. 2013-01-03]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1920

Volby do parlamentu Československé republiky 1925. *wikipedia.org* [online]. [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1925

Volby do parlamentu Československé republiky 1929. *wikipedia.org* [online]. [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1929

Volby do parlamentu Československé republiky 1935. *wikipedia.org* [online]. [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1935

Seznam grafů:

Graf 1 Národnostní složení obyvatelstva v roce 1921 a 1937 v Československu	11
Graf 2 Platební bilance v Československu v letech 1920–1937	25
Graf 3 Příjmy a výdaje státní správy v Československu v letech 1924–1934	26
Graf 4 Počet nezaměstnaných osob a osob pobírající podporu v nezaměstnanosti v Československu v letech 1921–1936.....	27
Graf 5 Vývoj průmyslové výroby podle odvětví v Československu v letech 1924–1937	28

Seznam příloh:

Příloha 1: Přehled výsledků parlamentních voleb od roku 1920 do roku 1935.....	82
Příloha 2: Přehled vlád první republiky Československa	83
Příloha 3: Ukázka z monografie Karla Engliše O nouzi v nadbytku (s. 6–7)	84
Příloha 4: Ukázka z monografie Jana Loevensteina Diagnosa a léčení světové hospodářské krize (s. 117–118)..	84
Příloha 5: Ukázka ze souboru článků Karla Engliše Světová a naše hospodářská krize (s. 213-214).....	85
Příloha 6: Ukázka z doslovu knihy Karla Engliše O nouzi v nadbytku	85
Příloha 7: Ukázka z monografie Karla Engliše O nouzi a nadbytku (s. 66)	85
Příloha 8: Vysvětlivky kódů knihoven využívané v katalogu Národní knihovny	86

Přílohy

Příloha 1: Přehled výsledků parlamentních voleb od roku 1920 do roku 1935¹⁵⁴

Výsledky parlamentních voleb v Československé republice v roce 1920

Politická strana	Získané hlasy (v %)
ČSDSD	25,7
ČSL + SLS	11,3
DSAP	11,1
RSČV	9,7
ČSS	8,1
ČND	6,3
DNP + DNSAP	5,3

Zdroj: Volby do parlamentu Československé republiky 1920 [online], [cit. 2013- 01-13], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1920

Výsledky parlamentních voleb v Československé republice v roce 1925

Politická strana	Získané hlasy (v %)
RSVaML	13,7
KSČ	13,2
ČSL	9,7
ČSDSD	8,9
ČSS	8,6
BdL	8,0
HSLS	6,9
DSAP	5,8

Zdroj: Volby do parlamentu Československé republiky 1925 republiky [online], [cit. 2013- 01-13], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1925

Výsledky parlamentních voleb v Československé republice v roce 1929

Politická strana	Získané hlasy (v %)
RSVaML	15,0
ČSDSD	13,0
ČSNS	10,4
KSČ	10,2
ČSL	8,4
DSAP	6,9
HSLS	5,8
Německé volební společenství	5,4

Zdroj: Zdroj: Volby do parlamentu Československé republiky 1929 republiky [online], [cit. 2013- 01-13], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1929

¹⁵⁴ Při sestavování výsledků voleb jsem se potýkala s rozdílnými výsledky v různých zdrojích. Berme tedy tyto výsledky pouze orientačně.

Výsledky parlamentních voleb v Československé republice v roce 1935

Politická strana	Získané hlasy (v %)
SdP + Karpatoněmecká strana	15,2
RSVaML	14,3
ČSDSD + Židovská strana	12,6
KSČ	10,3
ČSNS	9,2
ČSL	7,5
Autonomistický blok	6,9
Národní sjednocení	5,6
ČSŽOSS	5,4

Zdroj: *Volby do parlamentu Československé republiky 1935*, [online], [cit. 2013- 01-13], Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_parlamentu_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky_1935

Poznámka: Autonomistický blok (HSLŠ, SNS, Autonomní zemědělský svaz a Polská strana v Československu). Národní sjednocení bývalá Československá národní demokracie, Národní fronta a Národní liga, kandidovala spolu s ruským blokem.

Vysvětlivky použitých zkratk politikých stran¹⁵⁵:

BdL	Bund der Landwirte (Německý svaz zemědělců)
ČND	Československá národní demokracie
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSS	Československá strana (národně) socialistická
ČSŽOSS	Československá živnostensko obchodnická strana středostavovská
DNP	Deutsche National- Partei (Německá nacionální strana)
DNSAP	Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně socialistická strana dělnická)
DSAP	Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československu)
SLS (HSLŠ)	Slovenská ľudová strana (Hlinkova SLS)
KSČ	Komunistická strana československá
RSČV	Republikánská strana československého venkova
RSVaML	Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu
SdP	Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)

Příloha 2: Přehled vlád první republiky Československa¹⁵⁶

1. vláda (od 14. 11. 1918) - všenárodní koalice – předseda K. Kramář
2. vláda (od 8. 7. 1919) - „rudozelená koalice“ – předseda V. Tusar
3. vláda (od 25. 5. 1920) - „rudozelená koalice“ - předseda V. Tusar

¹⁵⁵ Použito z: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938); Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. (13–15)

¹⁵⁶ OLIVOVÁ, Věra a Robert, KVAČEK. *Dějiny Československa: od roku 1918 do roku 1945*.(str. 524–535)

4. vláda (od 15. 9. 1920) – úřednická vláda – předseda J. Černý
5. vláda (od 26. 9. 1921) – všennárodní koalice – předseda E. Beneš
6. vláda (od 7. 10. 1922) – všennárodní koalice – předseda A. Švehla
7. vláda (od 9. 12. 1925) – všennárodní koalice - předseda A. Švehla
8. vláda (od 18. 3. 1926) – úřednická vláda – předseda J. Černý
9. vláda (od 12. 10. 1926) – panská koalice – předseda A. Švehla
10. vláda (od 1. 2. 1929) – panská koalice – předseda F. Udržal
11. vláda (od 7. 12. 1929) – koncentrační vláda – předseda F. Udržal
12. vláda (od 29. 10. 1932) – koncentrační vláda – předseda J. Malypetr
13. vláda (od 14. 2. 1934) – koncentrační vláda – předseda J. Malypetr
14. vláda (od 4. 6. 1935) – koncentrační vláda – předseda J. Malypetr
15. vláda (od 5. 11. 1935) – koncentrační vláda – předseda M. Hodža
16. vláda (od 18. 12. 1935) – koncentrační vláda – předseda M. Hodža
17. vláda (od 21. 7. 1937) – koncentrační vláda – předseda M. Hodža
18. vláda (od 22. 9. 1938) – úřednická vláda – předseda J. Syrový

Příloha 3: Ukázka z monografie Karla Engliše O nouzi v nadbytku (s. 6–7)

„Jeden směr hledá zlo v samé podstatě a myšlence individualistického řádu, připisuje poruchy tomu, že zde není plánovitého ústředního řízení a staví proti individualistickému pořádku kolektivismus, kde by takové ústřední řízení bylo. Fakt, že proti přímému nadbytku statků (nadvýrobě) stojí nouze, přičítá tomu, že individualistický řád neuskutečňuje právo na existenci, a staví proti tomuto řádu solidarismus, který by toto právo uskutečňoval. Fakt, že proti nepřímému nadbytku (výrobní možnosti) stojí nezaměstnanost, přičítá tomu, že individualistický řád neuskutečňuje právo na práci, a staví proti tomuto řádu státní kooperativu, která by takové právo zaručovala.“

(...)

„Tato druhá skupina tedy se táže, které faktické události vyvolaly a udržují dnešní poruchu hospodářskou, která se nám jeví tak, že jsou zde lidé spotřebami, pracovní způsobilostí i pracovní ochotou, že jsou zde všechna technická zařízení pro výrobu potřebných statků, a že nemohou k sobě; táže se po faktických událostech, které způsobují tento rozklad, protože dříve za vlády téhož řádu tohoto rozkladu nebylo.“

Příloha 4: Ukázka z monografie Jana Loevensteina Diagnostika a léčení světové hospodářské krize (s. 117–118)

(...)

„Při tom kapitalista se topí přímo v ctnostech: je vynášen, že *racionalisuje*, protože tím prý napomáhá hospodářskému pokroku, je vynášen, že *nekonsumuje*, protože prý je to hospodárné, a opět je vynášen, že *kapitalisuje*, protože i v tom prý je hospodářský pokrok.

Všechna ta nedorozumění plynou z toho, že se přehlíží, že úhrn výroby souvisí nejen s úhrnem důchodů, nýbrž i s jejich rozdělením, a že každý pomýšlí jenom na to, aby zvyšoval výrobu a nestará se, bude-li tu odbyt. Konečně se přehlíží, že ubírat výrobě, zařízení na určitý odbyt, konsumenta (dynamická nerovnost), znamená ji ubít.“

Příloha 5: Ukázka ze souboru článků Karla Engliše Světová a naše hospodářská krize (s. 213-214)

(...)

„Co následovalo, bylo vynuceno poměry, nikoli důsledkem plánu. Dokonce ne důsledkem mé argumentace o zhodnocení zlata, která se popírá se všech stran dodnes. Když byly politické strany toho názoru, že je racionalisace příčinou krise, proč probůh nesnížily pracovní dobu? Kdyby byly toho názoru, že je podkoním příčinou krise, proč nezvyšovaly mzdy a platy? Když byly toho názoru, že je nadvýroba příčinou krise, proč neregulovaly výrobu? Doufám, že nyní k tomu všemu snad dojde. Když Národní Listy samy uznávají, že to jsou příčiny zhroucení cen a krise. Kdo to uznává, nesmí se brániti zvýšení platů, zkrácení pracovní doby a regulaci výroby; brániti se tomu, co statisíce lidí vylučuje z práce, není lidsky možno. Platy, mzdy a úroky, jakož i „konsum“ veřejných hospodářství byl předimenzován podle zhodnocené měny, protože to bylo prostě poměry vynuceno. Moje tragická vina je v tom, že jsem to řekl napřed.“

(...)

Příloha 6: Ukázka z doslovu knihy Karla Engliše O nouzi v nadbytku

...

„V tomto doslovu se nemohu ubrániti stesku nad tím, že máme sedm vysokých českých škol na kterých se přednáší národní hospodářství, avšak – ocitá-li se stát na rozcestí nejdůležitějších rozhodnutí měnových, finančních a hospodářských – není téměř žádné opory ve vědeckém projevu odborných učitelů těchto škol.“

Příloha 7: Ukázka z monografie Karla Engliše O nouzi a nadbytku (s. 66)

„Když začal zhodnocovací proces zlata, vnucena jí byla jako všem zemím zlatého bloku deflace, která – pokud zachvátila jen hladinu cenovou - byla velmi sympatická zástupcům spotřebitelů a byla jimi silně podporována, Všechny strany trvaly při tom na nezměnitelném zlatém obsahu měny a když se však při hroutících cenách a nezměněných platech, mzdách, dluzích a některých daních zastavovaly podniky, protože ztratily rentabilitu, a množily se statisíce nezaměstnaných, hledala se příčina. Kapitalistický řád se vinil, nadprodukce, podkoním a racionalisace byly vinny. Názor, že jde o deflaci následkem zhodnocení zlata, byl zamítán, protože snižování cen bylo velmi příjemné pro spotřebitele, ale snižování součástí výrobního nákladu bylo důchodcům nevídané.“

Příloha 8: Vysvětlivky kódů knihoven využívané v katalogu Národní knihovny

Kód knihovny	Název instituce
ABA001	Národní knihovna ČR - Knihovní fondy a služby
ABA004	Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna
ABA006	Vysoká škola ekonomická v Praze - Centrum informačních a knihovnických služeb
ABA007	Knihovna Akademie věd ČR
ABA012	Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského
ABA009	Ústav zemědělské ekonomiky a informací - Zemědělská a potravinářská knihovna
ABB085	Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. - Knihovna Masarykova ústavu
ABC013	Univerzita Karlova v Praze - Ústřední knihovna
ABD103	Univerzita Karlova v Praze - Fakulta sociálních věd - Středisko vědeckých informací
ABD107	Univerzita Karlova v Praze - Knihovna společenských věd T.G.Masaryka v Jinonicích
ABE311	Národní technické muzeum – Knihovna
BOA001	Moravská zemská knihovna
BOB007	Historický ústav AV ČR, v. v. i. - pobočka Brno - Knihovna
BOD010	Masarykova univerzita - Právnická fakulta - Ústřední knihovna
CBA001	Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích
HKA001	Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové
OPE301	Slezské zemské muzeum – Knihovna
OSD001	Ostravská univerzita v Ostravě - Univerzitní knihovna
PNA001	Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje